

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie

Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy

Studijní obor: Dějepis - Anglický jazyk

ZÁKLADNÍ ŠKOLSTVÍ V JILEMNICI
DO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

BASIC EDUCATION IN JILEMNICE TILL
THE WORLD WAR I

Diplomová práce: 2011–FP–KHI– 230

Autor:

Lenka BUCHAROVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
84	0	4	36	31	7

V Liberci dne: 28. 6. 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra historie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant): Lenku Bucharovou
adresa: Kruh 191, 514 01 Jilemnice
studijní obor (kombinace): Dějepis – Anglický jazyk
Název DP: **Základní školství v Jilemnici do první světové války**
Název DP v angličtině: Basic Education in Jilemnice till the World War I
Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20.4.2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): LENKA BUCHAROVÁ

Datum:

4. 4. 2011

Podpis:

Bucharova

Název DP: ZÁKLADNÍ ŠKOLSTVÍ V JILEMNICI DO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová

Cíl: Cílem diplomové práce je zachycení změn v základním školství po vydání Hasnerova zákona roku 1869 v prostředí malého města v Podkrkonoší. Autorka bude sledovat organizační proměnu škol v Jilemnici, konstituování pedagogických sborů a institucí se školstvím souvisejících. Vznik a existence chlapecké i dívčí měšťanské školy nabízí možnost komparace obou typů vzdělávání.

Požadavky: Na základě existující literatury se autorka seznámí s vývojem legislativy a organizace základního školství v českých zemích ve sledovaném období. Pokusí se načrtnout (na základě literatury a vydaných statistických pramenů) vývoj města, v němž se rozvíjely obecné a posléze také měšťanské školy. Podrobná analýza pramenů k dějinám škol (kroniky, konferenční protokoly, zápisy místní školní rady atd.) umožní popsat celkový obraz základního školství v Jilemnici. Rozbor charakteru a proměn výuky, i sledování vnitřního i vnějšího života škol by měl vést k závěrům o rozdílech dívčího a chlapeckého vzdělávání.

Metody: Analýza, komparace, syntéza.

Literatura: Seznam pramenů a literatury viz příloha.

Čestné prohlášení

Název práce: Základní školství v Jilemnici do první světové války
Jméno a příjmení autora: Lenka Bucharová
Osobní číslo: P05000595

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 28. 6. 2011

Lenka Bucharová

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat všem, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. V první řadě to je vedoucí mé diplomové práce PhDr. Miloslava Melanová, které děkuji za její náměty, rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat pracovnícím Okresního archivu v Semilech, které mi byly nápomocny a vždy ochotně poradily.

Resumé:

Tato diplomová práce se zabývá vývojem základního školství v malém krkonošském městě Jilemnice. Jedná se zejména o období od vydání tzv. Hasnerova zákona do první světové války. Vzhledem k tomu, že se v 19. století v Jilemnici vytvořily oddělené školy dle pohlaví, jak obecné, tak měšťanské, hlavním cílem této práce je porovnání škol z hlediska učitelstva, prospěchu žactva apod. Daného cíle jsem se snažila dosáhnout analýzou a komparací dostupných pramenů.

Klíčová slova: Jilemnice, 19. století, obecná škola, měšťanská škola, dívčí vzdělávání

Summary:

This diploma thesis describes the development of basic education in a small town Jilemnice in the Giant Mountains. In particular it deals with the period since the so-called Hasner's Act till the World War I. Considering the fact that in the 19th century there were set up separated schools by sex, the main aim of this study is comparing the schools in terms of teachers, pupils etc. I tried to achieve the aim by analysis and comparison of available resources.

Key words: Jilemnice, 19th Century, Elementary School, Town School, Female Education

Základní školství
v Jilemnici
do první světové války

Obsah

Úvod.....	11
1. Kritika pramenů a literatury	12
1. 1. Kritika pramenů	12
1. 2. Kritika literatury.....	13
2. Historie města Jilemnice	15
3. Dějiny školství	20
3. 1. Školský systém.....	20
3. 2. Školské úřady	23
4. Srovnání chlapeckého a dívčího vzdělávání	25
5. Vývoj budov jilemnických škol	27
5. 1. První budovy	27
5. 2. Školní budova v Kostelní ulici čp. 259 (*1869)	28
5. 3. Školní budova v Komenského ulici čp. 288 (*1899).....	29
6. Vývoj organizace jilemnických škol.....	33
6. 1. Obecné školy.....	33
6. 2. Měšťanská škola chlapecká.....	34
6. 3. Měšťanská škola dívčí.....	35
7. Školní život	38
7. 1. Průběh školního roku	38
7. 2. Školní akce	39
8. Pedagogické sbory	41
8. 1. Vzdělání učitelů	41
8. 2. Obecná škola smíšená	42
8. 3. Obecná škola chlapecká (1891 - 1914)	45

8. 4. Obecná škola dívčí (1891 - 1914)	46
8. 5. Měšťanská škola chlapecká (1873 - 1914).....	48
8. 6. Měšťanská škola dívčí (1896 - 1914).....	49
9. Platy učitelů.....	51
9. 1. Platy obecně	51
9. 2. Platy jilemnických učitelů.....	54
10. Statistiky počtu žáků	57
10. 1. Obecná škola smíšená (1869 - 1891)	57
10. 2. Obecná škola chlapecká (1891 - 1914)	58
10. 3. Obecná škola dívčí (1891 - 1914)	58
10. 4. Měšťanská škola chlapecká (1873 - 1914).....	59
10. 5. Měšťanská škola dívčí (1896 - 1914).....	60
11. Prospěch žáků.....	62
11. 1. Obecné školy	62
11. 2. Měšťanské školy	63
11. 3. Vyhodnocení prospěchu žáků na obecných školách	64
11. 4. Vyhodnocení prospěchu žáků na měšťanských školách	65
12. Učební předměty	66
12. 1. Všeobecné učební plány.....	66
12. 2. Výuka na jilemnických školách	69
13. Školné.....	71
14. Docházka.....	74
15. Podpora nemajetných žáků	77
Závěr	79
Seznam použitých pramenů a literatury	81
Prameny.....	81

Literatura	81
Online zdroje	82
Seznam zkratek	83
Seznam příloh.....	84

Úvod

Tématem této práce je elementární školství ve městě Jilemnice od jeho počátku, ale především od školské reformy z roku 1869, až po první světovou válku. Důvodů, které mne vedly k výběru tohoto tématu, je několik. Především jsem chtěla spojit studium historie s oborem, kterému se chci v budoucnu věnovat, tedy se školstvím a dozvědět se více nejen o historii jilemnických škol, ale o historii školství obecně. Dalším důvodem je můj blízký vztah k tomuto městu. O toto téma jsem měla zájem i přes to, že jsem nenavštěvovala žádnou školu, která sídlí v budovách postavených právě v mnou sledovaném období.

Toto téma jako celek ještě nebylo zpracováno. Historií Jilemnice se zabývá převážně PaedDr. Jan Luštinec, ředitel Krkonošského muzea v Jilemnici. Ten se ve svých dílech částečně zabývá dějinami místních škol, ale ne nijak detailně.

Hlavním cílem práce je komparace chlapeckého a dívčího vzdělávání. To je možné díky tomu, že smíšená obecná škola byla rozdělena na dvě samostatné školy - dívčí a chlapeckou. Zároveň zde v průběhu let vznikly oddělené měšťanské školy dle pohlaví. Pokusím se tedy zjistit, v čem se chlapecké vzdělávání lišilo od dívčího a v čem bylo naopak stejné.

Práce je rozdělena do několika kapitol. První kapitoly jsou čistě teoretické a zabývají se historií města Jilemnice a dějinami školství v českých zemích v 19. století. Další kapitoly se již týkají jilemnických škol.

První kapitola zabývající se jilemnickými školami popisuje vznik a vývoj školních budov. Jsou zde zmíněny všechny známé budovy, ale hlavní důraz je kladen na budovu v Kostelní ulici, sídlo smíšené obecné školy, později chlapeckých škol a především na budovu v Komenského ulici, kde sídlily školy dívčí. V Kostelní ulici se dnes nachází gymnázium, zatímco budova v Komenského ulici slouží i nadále jedné z jilemnických základních škol.

Následující kapitoly jsou věnovány průběhu školního roku, učitelstvu a žactvu. Přestože jsou tyto kapitoly věnovány jilemnickým školám, některé jsem opatřila obecným úvodem, který má za úkol seznámit čtenáře s problematikou daného tématu.

1. Kritika pramenů a literatury

1. 1. Kritika pramenů

Stěžejním zdrojem informací se pro mě staly fondy Státního okresního archivu v Semilech. Vzhledem k tomu, že se v této práci zabývám tématem z období 2. poloviny 19. století, je jasné, že nebylo možné využít např. orální historie a musela jsem se plně spolehnout na dostupné prameny písemné povahy.

Každá z jilemnických škol má buď vlastní fond, nebo např. obecná škola dívčí a měšťanská škola dívčí mají fond společný. Totéž platí pro školy chlapecké. Především jsem využívala fondů *Obecná škola Jilemnice* (číslo fondu 519), *Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I* (č. fondu 520), *Obecná škola dívčí Jilemnice I* (č. fondu 521), *Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice* (č. fondu 522), *Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice* (č. fondu 523). Posledním fondem, se kterým jsem se blíže seznámila, byl fond *Újezdní školní rady Jilemnice* (č. fondu 1702). Okrajově jsem též nahlédla do fondu *Archiv města Jilemnice*, odtud jsem však žádné informace nepoužila.

Nejdůležitějšími prameny pro mě byly kroniky škol. Z nich jsem se dozvěděla převážnou část informací. Jsou zde zaznamenány organizační změny ve školách, změny ve školních sborech, školní akce či statistické přehledy (např. počty žáků, prospěch žáků atd.). Kvůli tomu, že každou kroniku (dívčích škol a chlapeckých škol) psal jiný kronikář (ředitel školy), je pochopitelné, že ne vždy v nich nalezneme stejné údaje. Samozřejmě bylo dáno, co se má v kronice objevit (např. statistiky počtů žáků, prospěch), ale některé další informace v jedné kronice jsou a v druhé ne. Týká se to např. údajů o docházce. V kronice dívčích škol je najdeme, kdežto pro zjištění stavu na chlapeckých školách jsem musela nahlédnout do výkazů docházky a prospěchu. Vcelku však mohu říci, že jsou všechny kroniky zpracovány dle mého názoru kvalitně a objektivně. Výjimku může tvořit popis různých slavností, kde pisatel líčí, jaká panovala nálada. Jedná se však většinou o opravdu radostné události (pokládání základního kamene nové školní budovy, její vysvěcení, narozeniny panovníka atd.), proto se dá předpokládat, že bylo skutečně "veselo".

Dalšími prameny byly již zmíněné výkazy docházky a prospěchu či osobní výkazy učitelů. Jak už bylo řečeno, základním cílem této práce je porovnání dívčího a chlapeckého školství v Jilemnici. Někdy vyvstal problém, že jsem měla k dispozici informace o dívčích školách, ale nenašla jsem paralelní údaje ze škol chlapeckých nebo naopak. Např. jsem objevila školní osnovy dívčích škol, ale u chlapeckých jsem úspěšná nebyla.

Velice užitečnými pro mě byly i inventáře k jednotlivým fondům, které sice nejsou prameny, ale zejména zpočátku mého bádání mi byly velice nápomocny. Pomohly mi udělat si základní představu o školách v Jilemnici v dané době. Poté jsem přistoupila ke studiu školních kronik a na závěr jsem prostudovala další obsah fondů, čili konferenční protokoly, matriky, korespondenci a jiné dokumenty.

1. 2. Kritika literatury

Při zpracovávání této práce jsem se seznámila s celou řadou publikací. Jednalo se především o knihy zabývající se historií města Jilemnice a také dějinami školství v českých zemích.

Informace o dějinách města jsem získala především z knih PaedDr. Jana Luštince, který je odborníkem na toto téma. Jedná se o dílo *Jilemnice - historická zastavení*¹, které mapuje několik oblastí historie tohoto města, např. historii různých budov, spolků a mimo to také dějiny školství, nejen obecného ale také středního. Vzhledem k tomu, že se zde autor zabývá poměrně širokým spektrem témat, nejsou uvedené informace vyčerpávající, ale poslouží jako vynikající úvod k danému tématu. Další publikací je *Jilemnice*² z edice Zmizelé Čechy, taktéž od Jana Luštince. Zde se zabývá proměnou Jilemnice v průběhu staletí, především z architektonického pohledu, ale úvod knihy tvoří opět historie Jilemnice. Dále bych zmínila obsáhlé dílo Karla Kuči *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*³. Jedná se o několikasvazkovou encyklopedii zahrnující všechny současné i historické městské lokality.

¹ LUŠTINEC, Jan: Jilemnice - historická zastavení. Jilemnice 2000

² LUŠTINEC, Jan: Jilemnice. Edice Zmizelé Čechy. Praha - Litomyšl 2007

³ KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 2. díl. Praha 1997

Ze starších publikací přibližujících školství a školský systém jsou k dispozici práce Jana Šafránka⁴ a Otakara Kádnera⁵. Z novějších, nicméně ne nových, to jsou skripta Růženy Váňové⁶ a Václava Kovaříčka⁷. Obě díla vznikla před několika desítkami let, ale domnívám se, že i v současné době podávají slušný obraz o vzdělávání ve stoletích minulých. Vzhledem k tomu, že se jedná o skripta, jsou informace v nich uvedené poměrně jasné a srozumitelné.

Na závěr bych uvedla knihu *Dějiny a správa v českých zemích*⁸. Jedná se o příručku zabývající se správním členěním českých zemí a vývojem různých úřadů. Díky této publikaci jsem se začala orientovat ve struktuře školských úřadů.

Toto samozřejmě není kompletní výčet veškeré literatury, se kterou jsem se seznámila. Ten je uveden na konci této práce.

⁴ ŠAFRÁNEK, Jan: Školy české: obraz jejich vývoje a osudů. 2. svazek, r. 1848 – 1913. Praha 1918

⁵ KÁDNER, Otakar: Vývoj a dnešní soustava školství. Díl 1. Praha 1929

⁶ VÁŇOVÁ, Růžena: Vývoj počátečního školství v Českých zemích. Praha 1986

⁷ KOVAŘÍČEK, Václav: Materiály k dějinám pedagogiky. Olomouc 1970

⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan - DOBEŠ, Jan: Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. Praha 2005

2. Historie města Jilemnice

Jilemnice leží v severovýchodních Čechách na úpatí Krkonoš. Říká se o ní, že je branou do západních Krkonoš. V současné době má Jilemnice okolo 6000 obyvatel.⁹

Nejstarší zmínky o Jilemnici se dochovaly z let 1350 a 1352.¹⁰ Z těchto pramenů je patrné, že v této době byla Jilemnice již plně fungující obcí, proto se dá počítat se založením okolo roku 1320.¹¹ Díky poměrně častým požárům se bohužel nedochovalo mnoho písemných pramenů z rané historie obce.

Jilemnice byla součástí štěpanického panství, které patřilo jedné větvi Valdštejnů.¹² Centrem panství byl hrad nacházející se v Horních Štěpanicích. Důležitým okamžikem pro město bylo rozdělení panství, k němuž došlo v roce 1492.¹³ Tímto vznikla panství hornobranské (správní centrum bylo v Horní Branné) a jilemnické. Majitelem prvního panství se stal Heník z Valdštejna, druhé panství připadlo jeho strýci Hynkovi.¹⁴ Společně s panstvím byla rozdělena i Jilemnice, přičemž každému panství náležela jedna polovina města.

Na jilemnickém panství se vystřídala řada šlechtických rodů, mezi něž patří již zmínění Valdštejnové, páni z Újezdce a Kunic, páni Křinečtí z Ronova, Haranti z Polžic a Bezdržic a v neposlední řadě velice významný rod Harrachů. Harrachové vstupují do historie města Jilemnice v roce 1632, kdy Albrecht z Valdštejna prodal panství Branná s polovinou města Jilemnice svému švagrovi Ottovi Bedřichovi Harrachovi. V roce 1701 odkoupil od Harantů z Polžic a Bezdržic Ottův syn Ferdinand Bonaventura panství Jilemnice a spolu s Brannou vytvořil rozsáhlé dominium.¹⁵ Harrachové byli zároveň posledními majiteli jilemnického panství. Pro tuto práci je nejdůležitějším majitelem Jan Nepomuk hrabě Harrach, který žil v letech 1828 - 1909.¹⁶

⁹ Město Jilemnice [online]. Dostupné z: <http://www.mestojilemnice.cz/cz/jilemnice/o-meste/>

¹⁰ LUŠTINEC, Jan: Jilemnice. Edice: Zmizelé Čechy. Praha: Paseka 2007, s. 5 (dále LUŠTINEC, Jilemnice. Zmizelé Čechy)

¹¹ Tamtéž, s. 6

¹² Tamtéž, s. 5

¹³ LUŠTINEC, Jan: Jilemnice. Historická zastavení. Jilemnice 2000, s. 12 (dále LUŠTINEC, Historická zastavení)

¹⁴ LUŠTINEC, Jilemnice. Zmizelé Čechy, s. 7

¹⁵ LUŠTINEC, Jilemnice, Historická zastavení, s. 50

¹⁶ Tamtéž, s. 53

V Jilemnici se nachází zámek, který původně býval valdštejnskou tvrzí ze 14. nebo 15. století. V 16. století byla tvrz přestavěna na renesanční zámek. Roku 1716 nechal hrabě Alois Tomáš Raimund Harrach zámek zrekonstruovat.¹⁷ Zámek sloužil po jistou dobu jako sídlo panského rodu a centrum panství.

Jedním z klíčových okamžiků bylo spojení panství hornobranského a jilemnického. Jak je již zmíněno výše, v roce 1701 prodali Harantové jilemnické panství hraběti Ferdinandu Bonaventurovi Harrachovi, čímž došlo i k opětovnému spojení obou polovin Jilemnice a následnému rozkvětu města.¹⁸ Noví majitelé pozvedli doposud nepříliš prosperující plátenictví na velmi vysokou úroveň.

V poslední čtvrtině 18. století a první polovině 19. století postihla Jilemnici vlna požárů. Během požáru z roku 1788 shořela mimo jiné radnice, fara, škola a většina zámeckých budov. Další požár přišel roku 1803, kdy opětovně shořela fara a školní budova. Poslední ze série požárů vypukl v roce 1838. Tímto požárem zmizely z jilemnického náměstí všechny dřevěné budovy.¹⁹

V roce 1866, kdy bylo Rakousko ve válce s Pruskem, byla Jilemnice okupována pruskými vojsky. Toto období přerušilo rozvoj města. Nejprve do Jilemnice dorazily jednotky generála Windischgrätze, které zde zůstaly čtyři týdny. Když Prusové zvítězili v bitvě u Sadové, začali obsazovat celou zemi. Avšak okupace Jilemnice začala již 30. června, tedy ještě před onou bitvou. Pruské jednotky opustily město 19. srpna.²⁰

Po skončení pruské okupace mohl pokračovat rozvoj města. Do konce století byly založeny dva peněžní ústavy. V roce 1868 to byla Občanská záložna a v roce 1888 městská spořitelna. Především městská spořitelna přispěla k mimořádnému rozkvětu města. První z budov, o něž se spořitelna zasloužila, byla budova dívčí školy v Komenského ulici.²¹

Co se průmyslu v 19. století týče, nejdůležitějším odvětvím v Jilemnici i v celých Krkonoších bylo tkalcovství a textilní výroba vůbec. Byla zde založena řada podniků, např. v roce 1880 mechanická tkalcovna Jaroslava Kubánka nebo v roce 1895 tkalcovna Josefa Mládky.²² Vzhledem k mimořádnému významu tkalcovství

¹⁷ PEKAŘ, Karel: Adresář okrsu jilemnického. 1913, s. 25

¹⁸ LUŠTINEC, Jilemnice, Zmizelé Čechy, s. 15

¹⁹ LUŠTINEC, Historická zastavení, s. 23

²⁰ LUŠTINEC, Jilemnice, Zmizelé Čechy, s. 28

²¹ Tamtéž, s. 30

²² Tamtéž, s. 31

v této oblasti není divu, že byla v Jilemnici roku 1873 založena tkalcovská škola, která přinesla svým absolventům lepší uplatnění, než měli nekvalifikovaní tkalci.²³ O kvalitě zdejšího textilního průmyslu svědčí i ukázka ruční příze z počátku 19. století uložená v jilemnickém muzeu. 296 metrů této příze váží pouhý 1 gram.²⁴

V druhé polovině 19. století byla věnována neobyčejná pozornost školství. V roce 1869 byl položen základní kámen nové školní budovy v Kostelní ulici. Roku 1873 byl v této budově otevřen první ročník chlapecké měšťanské školy a od roku 1895 škola nabízela studium jednoroční pokračovací průmyslové školy. V roce 1896 byl otevřen první ročník dívčí měšťanské školy. Roku 1873 byla založena již zmíněná tkalcovská škola a 1917 bylo povoleno zřízení osmitřídního reálného gymnázia, které bylo první střední školou s češtinou jako vyučovacím jazykem v Krkonoších.²⁵

V neposlední řadě je nutné připomenout význam železniční trati, která jednak usnadnila a zrychlila dopravu, zároveň přispěla k rozvoji turistiky. Pro turistiku však mělo zásadní význam založení jilemnického odboru Klubu českých turistů v roce 1889.²⁶ Členové organizovali řadu výletů, ale především se zasloužili o značení turistických cest. Jedním z těch, kteří podporovali turistiku, byl i Jan Nepomuk hrabě Harrach. Ten nechal v roce 1892 přivést do Čech první lyže, což zpřístupnilo hory i v zimním období.²⁷

Společně s rozvojem města v 2. polovině 19. století se začal měnit i vzhled Jilemnice. Začalo ubývat roubených domů, o což se zasloužily nejen zmíněné požáry, ale i rostoucí prostorové požadavky. Byly postaveny moderní zděné budovy, např. městská radnice, sokolovna, občanská záložna či pošta. Zároveň vznikla řada měšťanských domů.²⁸

S hospodářským rozmachem města je nerozlučně spjat i zvyšující se počet obyvatel. Dokumentovat to můžeme na následující tabulce, ve které uvádím počty obyvatel v některých letech od 17. do 20. století.

²³ Tamtéž, s. 32

²⁴ Město Jilemnice [online]. Dostupné z: <http://www.mestojilemnice.cz/cz/jilemnice/o-meste/>

²⁵ LUŠTINEC, Jilemnice, Zmizelé Čechy, s. 32

²⁶ Tamtéž, s. 33

²⁷ Tamtéž, s. 34

²⁸ Tamtéž, s. 35

Počty obyvatel ²⁹							
	Jilemnice	Jilem	Hrabačov	Celkem	Jilemnice Č / N ³⁰	Jilem Č / N	Hrabačov Č / N
1651	± 550			± 550			
1713	733	237	280	1250			
1765	1182	302	365	1849			
1843	2371	740	670	3781			
1869	2946	772	735	4453			
1890	2627	718	773	4118	2621 / 5 ³¹	718 / 0	770 / 3
1900	2851	725	753	4329			
1910	2998	832	809	4639	2998 / 0	832 / 0	802 / 6
1921	2865	795	792	4452	2841 / 15	788 / 2	791 / 1

Údaje o počtu obyvatel v Jilmu a Hrabačově uvádím nejen proto, že byl Jilem osadou Jilemnice a Hrabačov se později stal součástí Jilemnice, ale především proto, že to byly obce přiškolené k Jilemnici.

Vzhledem k tomu, že se v jedné z kapitol dozvíme, že jilemnické školy navštěvovaly nejen katolické, ale i evangelické děti a dokonce nejen české, ale i německé, uvedu několik poznámek týkajících se evangelíků a německých škol v okolí Jilemnice. V 19. století v Jilemnici neexistoval samostatný evangelický farní sbor. Jilemnice měla evangelický farní úřad v Křižlicích,³² které jsou vzdáleny přibližně 7 km.

Co se týče národnostního složení obyvatelstva v Jilemnici, dostupných informací není mnoho. Většina Lexikonů obcí (Retrospektivní, Historický) udává pouze souhrnný počet obyvatel. Dokonce i Český statistický úřad, který jsem v této záležitosti kontaktovala, má k dispozici pouze údaje ze sčítání obyvatel z let 1890, 1910 a 1921. Porovnáme-li tyto počty s počty žáků jilemnických škol, zjistíme, že počet Němců či obyvatel s německým obcovacím jazykem je menší než žáků. Z toho

²⁹ Tabulka sestavena na základě následujících prací: KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II. díl. Praha: Libri 1997, s. 67; LUŠTINEC, Jilemnice. Historická zastavení, s. 174

³⁰ Č - počet Čechů, N - počet Němců

³¹ Součet neodpovídá celkovému počtu obyvatel Jilemnice, ale údaje jsem převzala tak, jak byly uvedeny ve zdroji, pravděpodobně tam žili i občané jiné národnosti

³² Seznam míst v království českém: k rozkazu vysokého c. k. místodržitelství Českého na základě úředních udání sestaven, Praha 1878, s. 32

vyplývá, že i přespolní žáci byli německé národnosti nebo byla němčina jejich obcovacím jazykem. To nás přivádí k otázce, zda byly v blízkosti Jilemnice nějaké německé školy. Pravděpodobně nejbližší byla Obecná škola v Zálesní Lhotě (7,5 km), která patřila do roku 1873 k jilemnickému školnímu okresu, potom k německému vrchlabskému.³³ Druhou školou byla soukromá jednotřídní škola na Benecku (9,5 km), která byla otevřena v roce 1886.³⁴ Jako poslední bych zmínila školu ve Vrchlabí (10 km), která fungovala od roku 1857 do konce 2. světové války.³⁵ Jak je vidět, německé školy v okolí byly, a v dnešní době by nebyl problém do nich dojíždět, ale představíme-li si každodenní docházení do takto vzdálených škol, je pochopitelné, že i německé děti navštěvovaly české školy.

Dalším důvodem pro vyšší počet německých žáků než německého obyvatelstva může být i tzv. handl. Jedná se o výměnný pobyt dětí především v oblastech jazykové hranice. Takovým místem Jilemnice bezpochyby byla. Jilemnice byla ryze česká, ale v nedalekém Vrchlabí se mluvilo převážně německy. Důvodem takových pobytů bylo zdokonalení se v druhém jazyce, protože v takovýchto dvoujazyčných oblastech bylo pro život nezbytné ovládat oba jazyky. Bohužel nemohu dokázat, že tomu tak skutečně bylo, protože jsem i tom nenašla žádné informace.

Jak je vidět, Jilemnice zaznamenala v poslední čtvrtině 19. století znamenitý pokrok, který zastavila až 1. světová válka.

³³ SOkA Semily, Inventář Národní a střední školy do roku 1953 T - Ž, s. 277

³⁴ SOkA Semily, Inventář Národní a střední školy do roku 1953 A - F, s. 68

³⁵ Státní okresní archiv v Trutnově [online]. Dostupné z: <http://soka-tu.mstu.cz/oarchivu/fondy.htm>

3. Dějiny školství

3. 1. Školský systém

Novodobá školská soustava se začala utvářet v 2. polovině 18. století. Byla odrazem národnostního, politického, hospodářského a kulturního života. Marie Terezie si uvědomovala, že spolu s hospodářskými změnami a ekonomickým pokrokem neodmyslitelně souvisí všeobecná vzdělanost. Z tohoto důvodu za její vlády a vlády jejího syna Josefa I. došlo v monarchii, a tím pádem i v českých zemích, nejen k zavedení povinné školní docházky, ale bylo přistoupeno i k následným reformám.

V roce 1774 Marie Terezie vyhlásila "Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských dědičných zemích". Autorem návrhu tohoto řádu byl Johann Felbiger.³⁶ Vydáním řádu byla zavedena povinná školní docházka pro všechny děti ve věku mezi 6 a 12 lety.³⁷ Přestože byla docházka povinná, muselo se za ni platit. Děti z chudých rodin však byly povinnosti platit zproštěny.

Existovaly tři druhy škol. Nejpočetnější skupinu tvořily školy triviální. Ty se nacházely při venkovských farách. Byla zde obvykle jedna třída, kde vyučoval jeden učitel. Učilo se zde trivium (čtení, psaní, počítání), náboženství a základy hospodaření na venkově, ve městech pak dovednosti potřebné pro průmysl a řemesla. Vyučovacím jazykem byla mateřština žáků, tedy čeština nebo němčina.³⁸

Druhým typem škol byly školy hlavní. Tyto školy sídlily v krajských městech a byly trojtřídní. Tomu také odpovídal počet učitelů. Vyučovalo se jednak učivo triviálních škol, navíc si zde žáci osvojili základy latiny, psaní dopisů, geometrii, zeměpis, dějepis a další. Stejně jako na triviálních školách byla vyučovacím jazykem mateřština, ale pouze v první třídě. Ve druhé třídě se vyučovalo

³⁶ Johann Ignaz Felbiger (1724 - 1788) - rakouský pedagog a reformátor obecného školství

³⁷ KASPER, Tomáš - KASPEROVÁ, Dana: Dějiny pedagogiky. Praha: Grada 2008. s. 85

³⁸ VÁŇOVÁ, Růžena: Vývoj počátečního školství v českých zemích. Praha 1986, s. 32 (dále VÁŇOVÁ, Vývoj)

částečně německy a ve třetí třídě již pouze německy.³⁹ První česká hlavní škola byla zřízena roku 1848 v Praze. Jejím ředitelem byl jmenován dr. Karel Amerling.⁴⁰

Posledním druhem škol byly školy normální. Tyto školy se nacházely v zemských městech, čili v každé zemi byla pouze jedna. V českých zemích to byly Praha a Brno. Název je odvozen od slova norma, tedy vzor. Normální školy dávaly vzor všem školám v zemi. Vyučovaly se zde stejné předměty jako na triviálních a hlavních školách, byly však rozšířené. Zároveň zde existovaly tzv. preparandy, což byly kurzy pro budoucí učitele triviálních a hlavních škol. Tyto kurzy byly tříměsíční pro učitele triviálních škol a šestiměsíční pro pomocníky na hlavních školách.⁴¹

Triviální, hlavní i normální školy byly školami elementárními, což znamená, že na sebe nenavazovaly.

21. prosince 1867 byla vydána nová ústava, jejíž součástí byl zákon o všeobecných občanských právech. Tento zákon zrušil církevní dohled nad školami a vyučováním a zavedl dohled státní. Díky tomu nebylo nadále pro návštěvu školy podstatné náboženské vyznání. Dále bylo založeno ministerstvo vyučování. Zároveň došlo ke změně řízení škol. Byly zřízeny zemské, okresní a místní školní rady.⁴²

Díky tomuto zákonu mohl vzniknout školní zákon, tzv. velký říšský zákon⁴³ neboli Hasnerův⁴⁴ zákon, který byl přijat 15. května 1869.⁴⁵ V něm je upraven účel a zařízení školy, návštěva školy, vzdělání učitelů a způsobilost k učitelskému úřadu, další vzdělání učitelů, právní poměry učitelstva, zřizování škol, náklad na národní školství a jeho úhrada a soukromé školy.⁴⁶

Hasnerův zákon přinesl řadu změn. Významnou změnou bylo prodloužení školní docházky z šesti na osm let, čili děti navštěvovaly školu od 6 do 14 let věku. Další změna se týkala přípravy budoucích učitelů. Dosavadní preparandy se změnily v řádné učitelské ústavy, na nichž se studovalo 4 roky a byly ukončeny maturitou. Díky tomu, že bylo předepsáno jednotné vzdělání pro učitele obecných škol, tedy jak

³⁹ Tamtéž, s. 33

⁴⁰ KOVAŘÍČEK, Václav: Materiály k dějinám pedagogiky. Olomouc 1970, s. 38 (dále KOVAŘÍČEK, Materiály)

⁴¹ VÁŇOVÁ, Vývoj, s. 33

⁴² MORAVEC, F. V.: Česká politika obecněškolná, in: Česká politika. Díl V. Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky. Praha 1913, s. 238 (dále MORAVEC, Česká politika)

⁴³ viz příloha č. 1

⁴⁴ Leopold Hasner (1818 - 1891) - rakouský politik, profesor na univerzitě v Praze a ve Vídni, 1867 - 1870 ministr školství

⁴⁵ MORKES, František: Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích (Období let 1848 - 2001). Praha 2002, s. 11 (dále MORKES, Kapitoly)

⁴⁶ MORAVEC, Česká politika, s. 240

venkovské, tak měšťanské, došlo k pokroku venkova.⁴⁷ V neposlední řadě je nutné zmínit změnu organizace škol. Dosavadní národní školy byly rozděleny na obecné a měšťanské. Zatímco zřizování obecných škol bylo jasně uzákoněné a bylo dané, za jakých okolností musí být nová škola zřízena, u měšťanských škol tomu bylo jinak. Bylo pouze ustanoveno, že má být v každém okrese nejméně jedna měšťanská škola.⁴⁸

Bylo možné studovat 8 let na obecné škole, 8 let na měšťanské škole, popřípadě 5 let na obecné škole a následně 3 roky na měšťanské škole.⁴⁹ Škola měšťanská poskytovala oproti obecné škole znalosti více do hloubky. Měšťanské školy byly určeny dětem proletariátu a venkovské chudiny, zatímco střední školy navštěvovaly děti středních a vyšších společenských vrstev a mohly pokračovat ve studiu na univerzitě.⁵⁰

Zdaleka ne všichni byli se zákonem spokojeni. Odpor se projevoval především u venkovského lidu, protože díky prodloužení školní docházky vesničané přicházeli o lacinou pracovní sílu v podobě dětí.⁵¹ V roce 1883 byl Hasnerův zákon na nátlak konzervativců a katolíků novelizován. Tato novela znamenala krok zpět. Rodiče dětí, které již chodily do obecné školy šest let, mohli požádat o tzv. úlevy. Jednalo se buď o úlevu na určitou část roku, na určité dny v týdnu, či úlevy v podobě pouze polodenního vyučování.⁵² Novela navíc vycházela vstříc církvi. Zatímco původní zákon řadil mezi nejdůležitější vědomosti trivium, tj. čtení, psaní a počítání, v novele to bylo náboženství, čtení a počítání.⁵³ Zároveň bylo omezeno učivo přírodovědným předmětům. Tato novela byla zrušena až v roce 1922 tzv. malým školským zákonem.⁵⁴

⁴⁷ Tamtéž, s. 244

⁴⁸ Tamtéž, s. 241

⁴⁹ VÁŇOVÁ, Vývoj, s. 65

⁵⁰ SOMR, Miroslav a kol.: Dějiny školství a pedagogiky. Praha 1987, s. 167 (dále SOMR, Dějiny školství)

⁵¹ MORAVEC, Česká politika, s. 268

⁵² Tamtéž, s. 273

⁵³ Tamtéž, s. 273

⁵⁴ VÁŇOVÁ, Vývoj, s. 87

3. 2. Školské úřady

První ministerstvo školství bylo zřízeno v roce 1848. Do té doby bylo školství řízeno úřady, jakými byli superintendanti, studijní direktori nebo dvorská studijní komise. Spolu s ministerstvem byly zřízeny zemské školní rady a zemské školní úřady. Školní rady se zabývaly pedagogickými záležitostmi, zatímco školní úřady měly na starosti správní a hospodářské věci.⁵⁵ V roce 1855 byl uzavřen konkordát s církví, čímž církev získala v oblasti školství opětovně značný vliv. Ministerstvo školství bylo utlumeno a školské záležitosti přešly do kompetence ministerstva vnitra.⁵⁶ Vydáním Říjnového diplomu v roce 1860 byla dokonce zrušena ministerstva vnitra, práv, kultu a vyučování a bylo zřízeno státní ministerstvo. Co se školství týče, byla vytvořena rada pro vyučování, která byla včleněna do státního ministerstva.⁵⁷ 2. března 1867 bylo zrušeno státní ministerstvo a znovu obnovena ministerstva vnitra a kultu a vyučování.⁵⁸

Hasnerův zákon zaváděl nové orgány, tzv. školní rady. Přímo ministerstvu kultu a vyučování byly podřízeny zemské školní rady. Pro každou zemi byla zřízena jedna zemská rada. Jejím předsedou byl místodržitel nebo jeho náměstek. Další členy tvořili císařem jmenovaní referenti pro správní a hospodářské záležitosti škol, zemští školní inspektoři, zástupci zemského výboru, zemského hlavního města, katolické a evangelické církve, židovské náboženské obce a několik učitelů. Zemské školní rady rozhodovaly v zásadních otázkách národních škol a dohlížely na činnost nižších školních úřadů, kterými byly okresní a místní školní rady. Dále působily v záležitostech středních škol a učitelských úřadů.⁵⁹

Na druhém místě stály v hierarchii školních rad okresní školní rady. V každém politickém okrese byla zřízena jedna, avšak v oblastech s jak českými, tak německými školami byly dvě. Předsedou byl okresní hejtman nebo starosta statutárního města. Dále se skládaly ze zástupců občanů, náboženských společností, učitelů a okresního školního inspektora. Do sféry jejich působnosti patřilo národní školství, tedy školy obecné a měšťanské, soukromé vyučovací ústavy a odborné

⁵⁵ MORKEŠ, Kapitoly, s. 5

⁵⁶ Tamtéž, s. 10

⁵⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan - DOBEŠ, Jan: Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. Praha 2005, s. 250

⁵⁸ Tamtéž, s. 251

⁵⁹ Tamtéž, s. 284

školy. Okresní školní rady rozhodovaly mimo jiné o zřizování nových škol, prozatímním obsazování uvolněných učitelským míst apod.⁶⁰

Nejnižšími školskými úřady byly místní školní rady. Zřizovaly se v obcích, kde bylo sídlo školy. V obci s českou a německou školou byly opět rady dvě. Členy tvořili předseda, zástupci obce, duchovní správci církví a zástupci školy. Místní školní rada dohlížela na to, aby byly dodržovány školské zákony a nařízení vyšších školských úřadů.⁶¹

⁶⁰ Tamtéž, s. 285

⁶¹ Tamtéž, s. 285

4. Srovnání chlapeckého a dívčího vzdělávání

Jistě není potřeba zdůrazňovat, že chlapecké vzdělávání má delší historii než dívčí. V minulosti bylo hlavním úkolem ženy vdát se, vychovávat děti a starat se o domácnost. Vzdělaná manželka mohla být spíše na obtíž. Ženská vzdělanost se začala postupně rozvíjet až v období humanizmu, nicméně velice pozvolna.⁶²

V 17. století se ze školy a vzdělávání stává mezičlánek mezi dětstvím a dospělostí, avšak hranice mezi dívkou a ženou je méně znatelná než u chlapců. Dokud neexistuje dostatečně rozvinuté dívčí školství, jsou dívky začleňovány do světa dospělých velice brzy. Již v šesti či sedmi letech jsou považovány za dostatečně zralé. V 17. století existovalo velmi malé množství dívčích škol a ty byly spravovány církevními úřady.⁶³

Po vydání říšského školského zákona v roce 1774 vypracovala školská komise učební plán pro dívčí školy. Ten se zabýval především ručními pracemi, ale předpokládalo se všeobecné vzdělání dívek a postupné odstranění rozdílů mezi pohlavími. Navíc měla být většina škol koedukovaná. Pouze ve větších městech měly být zřizovány samostatné dívčí třídy, popř. dívčí školy.⁶⁴ A protože bylo dívčích škol a tříd tak málo, navštěvovaly dívky třídy společně s chlapci. Ale až do roku 1780 dívky nemusely do takových škol chodit, pokud byli rodiče proti tomu. Avšak ani poté, kdy musely dívky navštěvovat veřejnou školu, soukromou školu nebo prokázat domácí vzdělání, se situace příliš nezlepšila.⁶⁵

V této době existovaly ve školách čtyři postupné ročníky. Poslední dva ročníky, ve kterých se učily předměty jako zeměpis, dějepis, přírodopis a další, však byly určeny pouze chlapcům, protože dle tehdejších představ byla znalost těchto předmětů pro dívky zcela zbytečná. Dívky tedy trávily celých šest let školní docházky v první a druhé třídě.⁶⁶

Po ukončení školní docházky musely děti navštěvovat opakovací hodiny, tzv. nedělní školu. Zde existoval rozdíl mezi dívkami a chlapci. Zatímco dívky

⁶² LENDEROVÁ, Milena: K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století. Praha 1999, s. 39

⁶³ Tamtéž, s. 41

⁶⁴ Tamtéž, s. 44

⁶⁵ Tamtéž, s. 45

⁶⁶ LENDEROVÁ, Milena - RÝDL, Karel: Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století. Praha - Litomyšl 2006, s. 190

docházely na tyto opakovací hodiny pouze do dovršení patnácti let, chlapci měli tuto povinnost o tři roky delší.⁶⁷ I z toho vyplývá, že pro dívky nebylo vzdělání tolik důležité. V roce 1823 se věk, do kdy děti musely navštěvovat nedělní školu, sjednotil. I pro chlapce klesl na 15 let.⁶⁸

Jak je vidět, dívčí vzdělávání zaostávalo za chlapeckým. Do jisté míry bylo závislé na finanční situaci rodiny, zda si mohla dovolit soukromé učitele či návštěvu některého ze soukromých ústavů, které byly o něco kvalitnější než veřejné. Jistě není bez zajímavosti, že dívky ze zámožnějších rodin měly soukromé učitele, zatímco jejich bratři navštěvovali školy veřejné.⁶⁹

Po reformě v roce 1869, kdy byly zřízeny obecné a měšťanské školy, došlo k pozvednutí dívčího školství. Neexistovaly žádné rozdíly mezi chlapci a dívkami, učili se podle stejných osnov. Stejně jako dívky i chlapci měli ruční práce a všichni měli také tělocvik. Ale rodiče byli proti dívčímu tělocviku, proto se stal předmětem nepovinným. Poté mohli požádat o osvobození od tělocviku a v hojně míře toho využívali.⁷⁰

Z výše uvedeného je patrné, že cesta k zrovnoprávnění dívčího vzdělávání nebyla jednoduchá, ale v průběhu 2. poloviny 19. století se podařilo a dnes je těžko uvěřitelné, že tomu kdy bylo jinak.

⁶⁷ Tamtéž, s. 175

⁶⁸ Tamtéž, s. 175

⁶⁹ Tamtéž, s. 189

⁷⁰ LENDEROVÁ, Milena: K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století. Praha 1999, s. 65

5. Vývoj budov jilemnických škol

5. 1. První budovy

První zmínka o budově jilemnické školy se váže k roku 1637 a je zaznamenána v pamětní knize města Jilemnice. Ze zprávy, kterou napsali Jilemničtí arcibiskupovi Harrachovi, je však patrné, že zde byla škola již v předbělohorském období.⁷¹

Roku 1634 vpadli do Jilemnice Švédové a město vypálili. To zničilo dosavadní budovu školy. Proto město začalo usilovat o stavbu nové budovy. Avšak obě části města byly finančně naprosto vyčerpány. Z tohoto důvodu přenechaly část obecního lesa hejtmanovi branského panství Václavu Vejrychovi z Gensensfeldu. Ten se zavázal postavit školu novou. Škola začala sloužit v roce 1638. Navštěvovaly ji děti z obou částí města.⁷²

Nicméně již v roce 1683 byla budova na spadnutí a bylo nutné ji strhnout. Stavbu opět financovaly obě poloviny města. Škola vydržela přibližně 100 let. V roce 1788 byla opět zničena požárem. Do té doby, než byla postavena nová budova, se vyučovalo v roubeném stavení čp. 34 v Dolení ulici.⁷³

Již v roce 1790 byla v Kostelní ulici vystavěna budova čp. 228. V roce 1803 zachvátil školu požár. Spolu s opravou byla škola i lépe vybavena. I přesto nebyla situace ideální. Vzhledem k postupnému rozvoji školy a zvyšujícímu se počtu žáků byla již budova nedostačující. Z tohoto důvodu město najalo místnost v domě čp. 94. Město se snažilo získat finanční prostředky potřebné pro stavbu nové školy. To se podařilo a roku 1867 byl položen základní kámen budovy čp. 259 v Kostelní ulici. Škola byla vysvěcena 28. září 1869 a mohla začít sloužit svému účelu.⁷⁴ Vzhledem k tomu, že v budově byly umístěny třídy smíšené obecné školy a měšťanské chlapecké školy, není se co divit, že již v 80. letech byla budova opět nedostačující. Proto bylo znovu potřeba pronajmout místnosti, tentokrát v čp. 93.⁷⁵

V roce 1896 byla otevřena první třída měšťanské školy dívčí. Zvyšující se počet tříd samozřejmě vyžadoval i větší množství prostor. Z toho důvodu bylo nutné

⁷¹ LUŠTINEC, Jan: Jilemnice. Historická zastavení. Jilemnice 2000, s. 103

⁷² Tamtéž, s. 104

⁷³ Tamtéž, s. 104

⁷⁴ Tamtéž, s. 105

⁷⁵ Tamtéž, s. 106

pronajímat další místnosti. Tato situace byla naprosto nevyhovující. Město se rozhodlo postavit novou budovu, která by sloužila dívčím školám, jak obecné, tak měšťanské. Škola vznikala v letech 1897 až 1899 a 24. září 1899 byla vysvěcena.⁷⁶ Tím byly na dlouhou dobu uspokojeny prostorové požadavky všech jilemnických škol.

Pro větší přehlednost uvádím seznam budov jilemnických škol v tabulce. Ta je sestavena na základě údajů v kronikách škol.

1638	1. budova školy, o které máme záznamy
1683	Nová budova školy
1790	Nová budova školy
1869	Budova v Kostelní ulici čp. 259
1899	Budova v Komenského ulici čp. 288

5. 2. Školní budova v Kostelní ulici čp. 259 (*1869)

O školní budově v Kostelní ulici se bohužel nedochovaly tak podrobné informace jako o budově dívčích škol postavené o 30 let později, ale i tak můžeme zmínit několik základních údajů o stavbě. Tato budova původně sloužila smíšené obecné škole, později, po rozdělení školy na dívčí a chlapeckou, už jen školám chlapeckým. V současné době zde sídlí gymnázium.

Základní kámen byl položen 24. 6. 1867. Tato událost byla spojena s velkolepými oslavami. Konala se mše, městem šel průvod, proslov přednesl místní farář František Bartoš. Staviteli byli František Horký a Josef Kavan, jimž byly svěřeny zednické práce a Josef Pošepný, který měl na starosti tesařské práce.⁷⁷

Náklad na stavbu činil 46 613 zl. Pozemek v hodnotě 2 796 zl. věnoval hrabě František Harrach. Náklad hradilo město Jilemnice. Potřebné peníze získalo přirážkou pivní a z lihových nápojů. Teprve až když se měla začít stavět dívčí škola, dala přiškolená obec Hrabačov celkem na obě budovy 10 500 zl. a osada Jilem

⁷⁶ Tamtéž, s. 106

⁷⁷ SOKA Semily, Obecná škola Jilemnice, Kronika školy 1842 - 1891, s. 9 - 10

5 000 zl. Nakonec tedy zaplatila Jilemnice za stavbu této budovy 30.867 zl., Jilem 2 500 zl., Hrabáčov 5 250 zl. a hrabě Harrach přispěl 8 000 zl.⁷⁸

U příležitosti dokončení stavby se konalo 28. 9. 1869 vysvěcení budovy. Domy byly vyzdobeny různými hesly, např. *"Škola obraz minulosti, škola základ budoucnosti!"* *"V mládeži naše budoucnost!"* *"Zdárná mládež vlasti spása!"* nebo *"Učte malých pravdu znáti!"*. Na nové školní budově byl nápis *"Poznej sama sebe!"*. Proslov pronesl purkmistr města František Jerie. O významu celé akce svědčí i složení průvodu. Mimo jilemnického Sokola se účastnili Sokolové jičínští, novopáčtí, dále hasičské sbory z Paky a z Vrchlabí, pěvecké spolky vrchlabský, vysocký, semilský, novopacký a jilemnický, ochotnické spolky jilemnický a branský, městská hudba, duchovní, obecní a okresní zastupitelstvo a řada dalších.⁷⁹

5. 3. Školní budova v Komenského ulici čp. 288 (*1899)

Jilemnické školy trpěly neustálým nedostatkem prostor. Proto se v roce 1897 město rozhodlo vybudovat novou školní budovu. Tato škola měla sloužit oběma dívčím školám - obecné i měšťanské.

Již ve školním roce 1895/96 se konalo několik schůzí okresní rady a místní školní rady. Po těchto jednáních byla podána žádost o zřízení měšťanské školy dívčí a zároveň bylo jednohlasně rozhodnuto o výstavbě nové budovy.⁸⁰ Pro stavbu bylo vybráno místo zvané "Louka ve Vrbičkách". 3. 12. 1895 se konala první úřední prohlídka tohoto místa.⁸¹ 18. 6. 1897 se sešla místní školní rada a zadala stavbu Josefu Pošepnému. Plány zhotovil architekt Jan Vejrych, rodák z Branné u Jilemnice. Byly schváleny vynesemím okresní rady 22. 5. 1897 číslo 1077. Dozorem nad stavbou byl pověřen c. k. vrchní inženýr v Trutnově Josef Mager.⁸²

Původní rozpočet nákladů na stavbu činil 64 431 zl. 59 kr. Ve skutečnosti však náklady dosáhly daleko vyšší částky. Plánované i skutečné náklady můžeme porovnat v následující tabulce sestavené z údajů v kronice Obecné a měšťanské školy dívčí na stranách 48 a 68.

⁷⁸ SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939, s. 56

⁷⁹ SOKA Semily, Obecná škola Jilemnice, Kronika školy 1842 - 1891, s. 11 - 12

⁸⁰ SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 40

⁸¹ Tamtéž, s. 33

⁸² Tamtéž, s. 47

Práce nádenické a zednické	35 074 zl. 20 kr.	57 063 zl. 80 kr.
Práce kamenické	3 926 zl. 80 kr.	6 227 zl. 47 kr.
Práce tesařské	7 875 zl. 36 kr.	9 806 zl. 48 kr.
Práce pokrývačské	1 519 zl. 02 kr.	1 712 zl. 20 kr.
Práce klempířské	2 598 zl. 54 kr.	4 757 zl. 00 kr.
Práce štukatérské	411 zl. 00 kr.	411 zl. 00 kr.
Práce truhlářské	3 098 zl. 45 kr.	3 281 zl. 27 kr.
Práce zámečnické	1 665 zl. 25 kr.	1 818 zl. 85 kr.
Práce sklenářské	749 zl. 90 kr.	1 223 zl. 01 kr.
Práce natěračské	1 192 zl. 34 kr.	1 295 zl. 00 kr.
Práce kovářské	3 782 zl. 75 kr.	4 792 zl. 56 kr.
Práce kamnářské	1 286 zl. 00 kr.	1 286 zl. 00 kr.
Práce malířské	281 zl. 98 kr.	281 zl. 98 kr.
Práce umělecko-zámečnické	120 zl. 00 kr.	120 zl. 00 kr.
Práce umělecké	700 zl. 00 kr.	700 zl. 00 kr.
Hromosvod	150 zl. 00 kr.	200 zl. 00 kr.
Celkem	64 431 zl. 59 kr.	94 977 zl. 52 kr.

Oproti původnímu rozpočtu 64 431 zl. 59 kr. se náklady na stavbu školy výrazně zvýšily a výsledná částka činila 94 977 zl. 52 kr. K nákladům na stavbu samotnou je nutné připočítat 4 000 zl. za pozemek, který byl odkoupen od hraběte Jana Harracha, a 2 000 zl. za nábytek a zařízení.⁸³ O náklady na stavbu se podělily Jilemnice s osadou Jilem a přiškolená obec Hrabačov.

Slavnost "prvního kopnutí" se konala ve čtvrtek 24. 6. 1897. Jak si můžeme povšimnout, stalo se to přesně v den položení základního kamene nové školní budovy o 30 let dříve. Tohoto slavnostního aktu se účastnila řada významných osob. Každý z nich při kopnutí pronesl nějaké heslo. Zde předkládám jejich seznam:⁸⁴

- c. k. okresní hejtman Rudolf Bozděch: "*Ve jménu Božím!*"
- purkmistr František Jerie: "*S pomocí Boží, k oslavě obce a národa!*"
- c. k. okresní školní inspektor Václav Vaníček: "*Necht' daří se tu učení mládeže ku chvále Boží, ku zdatu národa!*"
- notář Josef Štěpánek: "*Osvětou k svobodě!*"

⁸³ Tamtéž, s. 69

⁸⁴ Tamtéž, s. 48

- člen místní školní rady pan Šimek: *"Ať se tu vše daří dobře a šťastně!"*
- radní pan Žanta: *"Všechno vyučování ať vede ku slávě Boží a na prospěch národa!"*
- řídící učitel Jáchym Metelka: *"Ke cti a chvále Boží, k oslavě a k zdaru národa!"*
- radní Antonín Kubánek: *"Českým děvám, naději vlasti!"*

Dne 4. 3. 1899 místní školní rada ohlásila, že dle vynesení c. k. okresního hejtmanství v Jilemnici číslo 26 999 z 13. 12. 1899 Jeho císařské a královské Veličenstvo jilemnické škoie povolilo, aby nová budova směla užívat jméno "Dívčí škola císaře a krále Františka Josefa I."⁸⁵

Poslední kámen, tedy votivní deska z kararského mramoru, byl vložen 14. 9. 1899. Na desce je zlatý nápis:⁸⁶

*"Měšťanská i obecná dívčí škola císaře a krále
Františka Josefa I. zbudována roku 1897 - 1899
nákladem školní obce, přispěním městské spořitelny,
péčí zastupitelstva a místní školní rady
v Jilemnici. - Toho času byli:*

purkmistrem a předsedou místní školní rady:

František Jerie;

členy obecního zastupitelstva i místní školní rady:

František Bartoš, Jan Hakl, František Krause,

Antonín Kubánek, Jaroslav Kubánek, Václav

Vaníček, Petr Šimek, Jáchym Metelka;

členy obecního zastupitelstva:

František Bažant, Jan Cholinský, František Dorník,

Alois Hrubý, Oldřich Hrubý, František Kaván,

Josef Knobloch, Václav Kubánek, František Kynčil,

Josef Libek, Josef Mládek, Josef Pošepný, Arnošt Šourek,

Josef Višňák, Josef Vžentek, Josef Žanta;

v místní školní radě zástupcem Hrabačova: Pavel Nykl.

Dle plánů Jana Vejrycha, architekta, provedl Josef Pošepný, stavitel."

Tato deska byla nějaký čas uložena v Krkonošském muzeu v Jilemnici, ale nyní je opět umístěna na svém původním místě v budově školy.

⁸⁵ Tamtéž, s. 64

⁸⁶ Tamtéž, s. 67

Dokončení stavby bylo spojeno se slavností svěcení školy, které proběhlo 24. 9. 1899. Při této příležitosti se konala mše, průvody, koncert. Proslov měli purkmistr města František Jerie a ředitel dívčích škol Jáchym Metelka. Dále byli přítomni okresní hejtman Rudolf Bozděch s předními úředníky okresního hejtmanství, okresní soudce František Malkovský s úředníky okresního soudu, berní František Döring s úředníky berního úřadu, správce pošty Karel Karpaš, okresní starosta Jan Zubatý s členy okresního výboru, všichni členové městského zastupitelstva a místní školní rady, ředitel hraběcího velkostatku Arnošt Šourek se všemi místními hraběcími úředníky, místní děkan František Bartoš s duchovními, ředitel chlapeckých škol Václav Vaníček a mnoho dalších hostů.⁸⁷

U příležitosti svěcení nové školy byl ražen pamětní peníz. Na jeho lícní straně byla vyobrazena budova školy a na rubové straně byl nápis: *"Dívčí škola císaře a krále Františka Josefa I. v Jilemnici. Upomínka na svěcení 24. září 1899."*⁸⁸ Tato mince je uložena v Krkonošském muzeu v Jilemnici. V současné době není vystavena, ale domnívám se, že na požádání by bylo možné si ji prohlédnout.

Jak jsem již zmínila výše, skutečný náklad na stavbu o mnoho překročil původní rozpočet. Celá stavba pro město jistě znamenala značnou finanční zátěž. Od té mu však pomohla Městská spořitelna. Ta z popudu purkmistra Františka Jerie věnovala od roku 1906 velkou část svého zisku na účet za stavbu dívčí školy. V tomto roce to bylo 14 950 K. Nicméně již od roku 1899 Spořitelna několikrát přispěla a celková částka do roku 1906 činila 117 950 K. Tímto způsobem měla Spořitelna v úmyslu zaplatit veškeré výdaje za stavbu.⁸⁹ Například v roce 1908 věnovala Spořitelna dalších 16 000 K.⁹⁰

⁸⁷ Tamtéž, s. 73

⁸⁸ Tamtéž, s. 74

⁸⁹ Tamtéž, s. 113

⁹⁰ Tamtéž, s. 119

6. Vývoj organizace jilemnických škol

6. 1. Obecné školy

Jak již bylo napsáno, v Jilemnici určitě existovala škola již v předbělohorském období, nicméně k tomuto období nemáme prakticky žádné prameny. Je to způsobeno již zmíněnými požáry, které Jilemnici opakovaně postihly. Je však jisté, že se jednalo o školu koedukovanou, protože k striktnímu rozdělení podle pohlaví došlo až ke konci 19. století. Avšak už v posledních 20 letech 19. století byly některé třídy rozděleny podle pohlaví. Většinou se jednalo o 4. a 5. třídu, ale v některých letech byla rozdělena i 3. třída. V roce 1889 byla dokonce rozdělena 1. třída. Stalo se to poprvé v historii jilemnické školy. Je zajímavé, že i v chlapecké 1. třídě vyučovala učitelka, a to Františka Kudrová.⁹¹ Školu navštěvovali žáci jak z Jilemnice včetně Jilmu, tak z přískolené obce Hrabačov. Je potřeba ještě dodat, že ve školním roce 1869/70 začalo vyučování ve 4 třídách. Pátá třída byla otevřena v roce 1872.⁹²

Dne 5. 6. 1889 podala místní školní rada v Jilemnici žádost o rozdělení smíšené obecné školy.⁹³ Výnosem zemské školní rady z 9. 5. 1891 č. 9 524 bylo upraveno obecné školství v Jilemnici.⁹⁴ Tak byla smíšená obecná škola rozdělena na dívčí a chlapeckou. Vzhledem k tomu, že zde již od roku 1873 existovala měšťanská škola chlapecká, docházka na obecné škole chlapecké byla zkrácena na čtyři roky. U dívčí školy byla ponechána na pěti letech. Spolu s oddělením škol muselo dojít k rozdělení učebních pomůcek, knihovny, úředních spisů, ale zároveň i učitelů. K obecné škole dívčí byly přiděleny učitelky Markéta Pavlíčková, Marie Cermanová, Antonie Drašnerová a Stanislava Kosinková. Řídícím učitelem byl dekretem z 12. 9. 1891 jmenován Jáchym Metelka⁹⁵, který byl po dobu deseti let jediným učitelem mužského pohlaví na této škole. Výjimkou byl Ignác Votoček, který zde však učil pouze několik měsíců v roce 1892. Na obecnou školu chlapeckou

⁹¹ SOKA Semily, Obecná škola Jilemnice, Kronika školy 1842 - 1891, s. 54

⁹² Tamtéž

⁹³ SOKA Semily, Újezdni školní rada Jilemnice, karton 1, 2/2

⁹⁴ SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 1

⁹⁵ Tamtéž, s. 3

nastoupili Josef Hrubý, Jan Lukáš, Gustav Zelinka a Bedřich Vais. Řídícím učitelem se stal Václav Vaníček, který byl již od roku 1889 ředitelem školy měšťanské.

Roku 1909 podala příškolená obec Hrabačov žádost o odškolení od Jilemnice. Ta byla ale zamítnuta. Hrabačov svoji žádost opakoval v roce 1911. V obou žádostech bylo uvedeno, že si postaví vlastní školu, buď jednotřídku, nebo dvoutřídku. V obou případech vyslovila jilemnická místní školní rada nesouhlas, s ohledem na finanční stránku i prospěch dětí. K odškolení tedy nedošlo.

6. 2. Měšťanská škola chlapecká

Již v roce 1873 byla v Jilemnici zřízena měšťanská škola chlapecká. Stalo se tak výnosem zemské školní rady z 5. 6. 1873 č. 6 426.⁹⁶ Byla to první škola tohoto druhu v okrese. To byl také důvod jejího zřízení, neboť dle Hasnerova zákona měla být v každém okrese zřízena nejméně jedna měšťanská škola. Do obvodu této školy patřily obce Jilemnice, Hrabačov, Víchova nad Jizerou, Horní Sytová, Horní Štěpanice, Dolní Štěpanice, Mrklov, Benecko, Křižlice, Vítkovice, Víchovska Lhota, Poniklá, Mříčná, Peřimov, Kundratice, Dolní Sytová, Loukov, Háje nad Jizerou, Přívlaka, Valteřice, Horní Branná, Martinice, Roztoky, Kruh.⁹⁷ Jak je patrné z tabulek pedagogických sborů v 8. kapitole, měšťanská škola měla až do rozdělení obecné školy samostatnou správu. Prvním ředitelem školy se stal Antonín Regal, který doposud působil na měšťanské škole v Domažlicích. Regal nemohl nastoupit hned, proto vše učil další učitel - František Budárek, učitel gramaticko-historických předmětů. Antonín Regal započal svoje působení na jilemnické škole 1. 2. 1874.⁹⁸

Zápis do I. třídy proběhl 28. 11. 1873 a přihlásilo se 35 žáků. Škola byla otevřena 1. 12. 1873 v 9 hodin. V tento den se konaly přijímací zkoušky z češtiny a počtů. Přestože ne všichni žáci prokázali požadované znalosti, nikdo nebyl ze školy vyloučen. Řádná výuka začala až 3. 12., protože 2. 12. se slavilo 25. výročí panování císaře Františka Josefa I. a žáci šli do kostela. Z důvodu pozdního zahájení školního roku začaly prázdniny až 15. 8. 1874. I přes posunutí konce trval školní rok přibližně osm a půl měsíce.

⁹⁶ SOKA Semily, Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I, Kronika školy 1873 - 1889, s. 1

⁹⁷ SOKA Semily, Újezdní školní rada, inventář, s. 2

⁹⁸ SOKA Semily, Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I, Kronika školy 1873 - 1889, s. 3

Spolu s otevřením II. třídy vznikla potřeba dalšího učitele. Byl vyhlášen konkurz na učitele odboru přírodovědeckého a tento post byl obsazen Antonínem Winklerem, který doposud působil v Nových Strakonicích.⁹⁹ I tento rok začal o něco později, než bylo obvyklé, tedy 1. 10. 1874.

Jak Antonín Regal, tak František Budárek byli ve svých funkcích provizorně. To se změnilo 6. 7. 1875, kdy byl vynesemím zemské školní rady Antonín Regal potvrzen skutečným ředitelem a výpomocný učitel František Budárek skutečným učitelem pro obor gramaticko-historický.¹⁰⁰

I pro nadcházející školní rok bylo nutné přijmout dalšího učitele kvůli otevření III. třídy. Opět byl vyhlášen konkurz. Přihlásilo se pět kandidátů. 21. 6. 1875 okresní školní rada zvolila Josefa Hubálka, doposud učitele v České Třebové.¹⁰¹

Třetí rok existence měšťanské chlapecké školy začal již standardně 16. 9. a skončil 31. 7. Přestože tento rok znamenal jistou stabilizaci, škola již byla kompletní, do I. třídy se přihlásilo méně žáků, než tomu bylo v roce minulém. Důvodem byl názor rodičů, že škola k ničemu není a dali děti studovat jinam. V následujících letech se však situace zlepšila a počet žáků vzrostl.

Za zmínku jistě stojí zahájení vyučování v průmyslové škole pokračovací, ke kterému došlo 1. 10. 1895. Tato škola byla spojena s měšťanskou školou pod správu jejího ředitele.¹⁰²

6. 3. Měšťanská škola dívčí

Více než 20 let uběhlo od založení měšťanské školy chlapecké, než byla otevřena měšťanská škola dívčí. Jednalo se o první školu svého druhu v okrese, tudíž bylo její založení povinné. 14. 11. 1895 podala místní školní rada v Jilemnici žádost o zřízení školy.¹⁰³ Tu zemská školní rada schválila výnosem z 8. 8. 1896 číslo 23 628.¹⁰⁴ Přiškolená obec Hrabačov podala protest, nicméně škola byla přesto otevřena a 16. 9. mohlo začít vyučování. Stejně jako u chlapecké školy byla

⁹⁹ SOkA Semily, Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I, Kronika školy 1873 - 1889, s. 5

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 8

¹⁰¹ Tamtéž, s. 8

¹⁰² Tamtéž, s. 2

¹⁰³ SOkA Semily, Újezdni školní rada Jilemnice, karton 1, 2/1, č. 1545

¹⁰⁴ SOkA Semily, Újezdni školní rada, karton 1, 2/1

docházka na obecné škole zkrácena na čtyři roky. Škola měla být dočasně pod správou ředitele chlapecké školy a to až do doby, než bude otevřena třetí třída. Poté měla být spojena se správou obecné školy dívčí.¹⁰⁵ Nakonec škola získala vlastní správu, tedy byla spojena s obecnou školou dívčí, již v roce 1897. Stalo se tak na základě rozhodnutí zemské školní rady z 30. 3. 1897, kdy byl řídící učitel Jáchym Metelka ustanoven dočasně ředitelem měšťanské školy dívčí. 14. 4. 1897 byl na této škole sepsán protokol, kterým mu Václav Vaníček odevzdává správu školy.¹⁰⁶

Spolu s otevřením nové školy musela být projednána a zařízena řada záležitostí, které s chodem školy souvisely. Z tohoto důvodu byla 20. 9. 1896 svolána konference učitelstva měšťanské školy dívčí.¹⁰⁷ Projednávaly se zde personální záležitosti, učební osnovy i rozdělení předmětů.

Při této konferenci předseda konference, ředitel měšťanské školy dívčí Václav Vaníček oznámil, že dosavadní učitelka obecné školy Markéta Pavlíčková byla vynesemím okresní školní rady jmenována zastupující učitelkou na této škole.¹⁰⁸ Dalším učitelem pak měl být Jáchym Metelka. Ten sice působil jako ředitel obecné školy dívčí, ale protože byla na této škole zrušena 5. třída, vznikl tak zde přebytečný učitel. Proto začal učit na škole měšťanské.

Jak je uvedeno výše, projednávaly se též učební osnovy. Dle nařízení školních úřadů měla každá měšťanská škola vypracovat vlastní osnovy. Protože ale měla být otevřena teprve první třída, vyučovalo se prozatím podle normálních osnov. Vlastní osnovy měly být vypracovány teprve, až bude škola kompletní.

Zároveň byly učitelům přiděleny vyučovací předměty. Slečna Markéta Pavlíčková měla vyučovat počty, měřičství a rýsování, přírodopis a fyziku, psaní a tělocvik. Současně přislíbila, že do té doby, než bude mít škola industriální učitelku, bude vyučovat i ručním pracím. Vzhledem k velkému počtu žákyň měly být rozděleny do dvou skupin. Jáchymu Metelkovi byla přidělena čeština, dějepis, zeměpis, kreslení a zpěv. Posledním bodem konference bylo sestavení rozvrhu, který uvádím v následující tabulce.¹⁰⁹

¹⁰⁵ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 41

¹⁰⁶ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939, s. 34

¹⁰⁷ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, karton 19/III, Konferenční protokol z 20. září 1896

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

	Dopoledne				Odpoledne	
	8 - 9	9 - 10	10 - 11	11 - 12	13.30 - 14.30	14.30 - 15.30
Pondělí	Nábož.	Čeština	Tělocvik	-	Děj., Zem.	Zpěv
Úterý	Počty	Děj., Zem.	Ruční pr. I.	-	Psaní	Přírodopis
Středa	Počty	Fyzika	Kreslení		-	-
Čtvrtek	Nábož.	Kreslení	Ruční pr. II.	-	Čeština	Děj., Zem.
Pátek	Počty	Čeština	Ruční pr. I.	-	Měřičství	Přírodopis
Sobota	Čeština	Fyzika	Ruční pr. II.	-	-	-

Na závěr přikládám jednoduchou tabulku, která ilustruje strukturu základního školství v Jilemnici.

Název	Od	Do
Obecná škola smíšená	← 1637	1891
Obecná škola dívčí	1891	1914 →
Obecná škola chlapecká	1891	1914 →
Měšťanská škola chlapecká	1873	1914 →
Měšťanská škola dívčí	1896	1914 →

7. Školní život

7. 1. Průběh školního roku

Pokud bychom chtěli porovnat průběh školního roku na chlapeckých a dívčích školách, nenalezneme mnoho rozdílů. Je to jistě z toho důvodu, že školní rok probíhal ve všech školách v českých zemích obdobně.

Na rozdíl od dnešní doby začínal školní rok v polovině září, standardně 16. září, pokud toto datum nepřípadlo na neděli. Ještě před začátkem roku, obvykle 13. až 15. září, proběhl zápis žáků. Školní rok byl zahájen bohoslužbami v místním kostele, kterým bývaly přítomny mimo žáků a učitelů i významné osoby, např. okresní hejtman či místní školní rada.

Během roku se slavila řada významných dnů, mezi něž patřily císařovy jmeniny 4. října a jmeniny císařovny Alžběty 19. listopadu. V tyto dny měli žáci prázdniny, avšak jak žáci, tak učitelé se účastnili bohoslužeb.

Přibližně od školního roku 1885/86 docházelo v zimních měsících k posunutí začátku a konce odpoledního vyučování. Zatímco na jaře a na začátku podzimu začínalo v 14.00 a končilo v 16.00, na přelomu října a listopadu se začátek posunul již na 13.00. Tak tomu bylo až do Velikonoc, kdy se odpolední vyučování vrátilo na původní čas. Dělo se tak proto, že *„hová se tím především potřebě přespoleňho žactva, aby totiž v zimě nebylo „do tmy“ zdržováno ve škole, odkudž konává každodenně namáhavou - mnohdy i nebezpečnou - zpáteční cestu.“*¹¹⁰

Žáci dostávali čtyřikrát ročně školní zprávy. První obdrželi před Vánocemi, druhou v rozmezí od konce února do konce března, třetí okolo půlky května a na konci roku dostali výroční vysvědčení. Termíny rozdávání zpráv se každý rok lišily, především u druhé a třetí zprávy. Například v roce 1893/94 žáci obdrželi druhou zprávu 21. 3., zatímco v roce 1894/95 již 28. 2.¹¹¹

Až do školního roku 1904/05 se končilo 31. července. Změna nastala o rok později, kdy byly o dva týdny prodlouženy prázdniny a žáci opustili lavice již v polovině července. Toto opatření prodloužilo prázdniny z šesti týdnů na dva měsíce.

¹¹⁰ SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 40

¹¹¹ Tamtéž, s. 19, 23

7. 2. Školní akce

V Jilemnici se konala řada školních akcí. Jednalo se například o školní exkurze a výlety, ať už se jednalo o vycházky do blízkého okolí nebo výlety do míst vzdálenějších jako byly Trosky, Bezděz, Hrubá Skála, Krkonoše, Harrachov, Jičín, Prachovské skály, Žalý, Sněžka, Ratibořice, Josefov či Jaroměř. Mladší žáci zpravidla chodili na procházky po okolí, zatímco starší jezdili dál.

Mimo to často žáci za pomoci učitelů připravovali divadelní představení. Výtěžek z těchto akcí sloužil jednak dobročinným účelům a též na zvelebování škol. Vystoupení se nepředváděla pouze jednou, ale obvykle se třikrát či čtyřikrát opakovala. Těchto akcí se účastnili chlapci a děvčata společně. Ráda bych zmínila několik představení.

Na začátku roku 1894 zahráli žáci za pomoci divadelního spolku Kolár báčorku "Krkonoš" od J. K. Hraše. Vystoupení se účastnilo 55 dětí a 2 dospělí. Čistý výnos ze čtyř představení činil 159 zl. 54 kr. Peníze byly rozděleny mezi dívčí a chlapeckou školu podle poměru žactva. Dívčí škola obdržela 76 zl. 51 kr. Zbytek byl rozdělen mezi chlapecké školy. Obecné bylo přiděleno 43 zl. 16 kr. a měšťanské 39 zl. 87 kr. Obnos byl použit na nákup knih do knihoven a učebnic pro nemajetné žáky.¹¹²

V lednu 1899 se konala čtyři dětská divadelní vystoupení s dramatickou báčorkou "Tři haléře" od Františka Jaroše. Do představení se zapojilo 58 dívek a 40 chlapců. Čistý příjem dělal 404 zl. 51 kr. Z toho bylo 200 zl. věnováno na polévky pro chudé žactvo, chlapecká škola dostala 102 zl. 25 kr. a dívčí škola 102 zl. 26 kr. na učební potřeby pro chudé žactvo.¹¹³

Další divadelní představení se konalo v lednu 1903. Jednalo se opět o hru "Krkonoš". Tentokrát však účinkovalo 120 dětí - 52 chlapců a 68 dívek. Mimo školních dětí se zapojili jeden mládenec a dvě dívky, kteří nedávno opustili školu. Představení se hrálo pětkrát a čistý výnos činil 646,36 K. Převědeme-li peníze na měnu minulou, vyjde nám, že se vydělalo 323 zl. 18 kr., což je dvakrát tolik, co

¹¹² SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 17, 62

¹¹³ Tamtéž, s. 62

v roce 1894. Výtěžek se rozdělil mezi Dobročinný spolek a obě školy. Dobročinný spolek dostal 215,46 K na stravování chudého žactva a školy shodně po 215,45 K.¹¹⁴

Jako poslední bych uvedla divadelní představení z května 1907. To se hrálo čtyřikrát. Hra nesla název "Pohádka o zlatém klíči a živé vodě" a žákům byl opět nápomocen ochotnický spolek Kolár. Hru složila V. Sokolová-Seidlová, nápěvy složili E. Konfrst, G. Zelinka a Josef Metelka. Ve hře účinkovali pouze žáci - 50 chlapců a 64 dívek. Výtěžek byl 616,58 K. Jak už bylo zvykem, suma se rozdělila mezi Dobročinný spolek, který obdržel 205,54 K a školy, které dostaly po 205,52 K. Peníze byly využity jako vždy na stravování chudého žactva, učebnice a knihy do školních knihoven.¹¹⁵

Na závěr bych chtěla poznamenat několik slov o okresní školní výstavě, která byla uspořádána v prostorách dívčí školy ve dnech 14. - 18. srpna 1898. Důvodem výstavy bylo oslavení padesátiletého výročí panování císaře Františka Josefa I. Patronem výstavy byl okresní hejtmán Rudolf Bezděch a čestnými předsedy purkmistři měst jilemnického okresu František Jerie z Jilemnice, Karel Schroter z Vysokého a Jindřich Nečásek z Jablonce. Vystaveny byly žákovské práce, práce učitelů a učitelek, učební pomůcky a předměty znázorňující dějiny školství a okresu. Výstavu navštívilo přes 100 učitelů z okresu, 960 žáků a žákyň a dalších 1240 návštěvníků.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 91

¹¹⁵ Tamtéž, s. 113 - 114

8. Pedagogické sbory

8. 1. *Vzdělání učitelů*

Říšský školský zákon z roku 1869 mimo jiné upravoval to, jakým způsobem se mají budoucí učitelé vzdělávat.

Dosavadní preparandy, které byly v roce 1849 prodlouženy z původních 3 - 4 měsíců na 2 roky, byly přeměněny na učitelské ústavy, na kterých se realizovala příprava na učitelské povolání.¹¹⁶ Tyto ústavy byly čtyřleté a byly odděleny dle pohlaví. Při každém ústavu byla zřízena cvičná hlavní škola. Kandidáti na studium museli dosáhnout 15 let věku.¹¹⁷ Studium na učitelských ústavech bylo bezplatné. Počet přijímaných uchazečů byl omezený. Na ústavech se nezřizovaly pobočky a každý rok mohlo být přijato 40 studentů.¹¹⁸ Zatímco budoucí učitelé obecných a měšťanských škol se připravovali na učitelských ústavech, učitelé vyšších stupňů škol tak činili na univerzitách.¹¹⁹

Na konci studia museli budoucí učitelé složit zkoušky ze všech předmětů a obdrželi vysvědčení dospělosti. Tím však jejich studium nekončilo. Po absolvování učitelského ústavu byli způsobilí stát se pouze mladším nebo provizorním učitelem na obecné škole. K tomu, aby se mohli stát definitivními učiteli, museli vyučovat ve škole nejméně 2 roky a následně složit zkoušku způsobilosti, na jejímž základě obdrželi vysvědčení učitelské způsobilosti.¹²⁰

Pokud chtěl učitel působit na měšťanské škole, musel nějaký čas učit na obecné škole a následně podstoupit další zkoušku, tentokrát z jednoho z aprobačních oborů. Tyto obory byly tři - gramaticko-historický (vyučovací jazyk, dějepis, zeměpis), přírodovědecký (přírodopis, přírodopis, počty nebo rýsování) a matematicko-technický - matematika, kreslení, krasopis, přírodopis nebo rýsování). Příprava ke zkoušce způsobilosti na měšťanské školy byla čistě v rukou samotných učitelů, protože byla samostatná a neprobíhala na učitelských ústavech.¹²¹

¹¹⁶ SOMR, Dějiny školství, s. 166

¹¹⁷ KOVAŘÍČEK, Materiály, s. 71

¹¹⁸ KÁDNER, Otakar: Vývoj a dnešní soustava školství, 1. díl. Praha 1929, s. 204 (dále KÁDNER, Vývoj)

¹¹⁹ VÁŇOVÁ, Vývoj, s. 81

¹²⁰ KOVAŘÍČEK, Materiály, s. 71

¹²¹ KÁDNER, Vývoj, s. 220

Mimo literárních učitelek působily na dívčích školách také učitelky industriální, které učily ručním pracím. Pro ně byly při učitelských ústavěch zřizovány roční kurzy. Aby mohly dívky navštěvovat tento kurz, musely dosáhnout alespoň 17 let.¹²²

V roce 1869 byly definitivně otevřeny dva chlapecké učitelské ústavy, v Praze a v Hradci Králové a jeden dívčí v Praze. Provizorně byly otevřeny ústavy při středních školách v Jičíně, Plzni, Táboře a Kutné Hoře. V roce 1870 byly ústavy v Jičíně a Kutné Hoře otevřeny trvale, a nově byl zřízen ústav v Soběslavi.¹²³

Jistě není bez zajímavosti, že po novelizaci zákona školského zákona v roce 1883 se měli studenti mužských ústavů seznámit s metodou výuky hluchoněmých a slepých žáků.

Pokud jde o jilemnické učitele, většina z nich studovala na učitelském ústavu v Jičíně, Hradci Králové, popřípadě v Kutné Hoře. Zkoušku způsobilosti pak získali převážně v Hradci Králové. Vzhledem k tomu, že jediný ústav pro učitelky se nacházel v Praze, alespoň z počátku, všechny učitelky studovaly zde a také zde obdržely vysvědčení způsobilosti.

8. 2. Obecná škola smíšená

Učitelé a řídící učitelé¹²⁴

Jméno	Od	Do	Odkud	Kam
Josef Pacák				
Jan Pacák				
Jan Vancí		1762		
Josef Vancí				
Jan Matouš				
Jan Tauchman	1762	1764		
Jan Gottstein	1764	1765		
Ivan Gottstein	1765	1789		

¹²² Tamtéž, s. 222

¹²³ ŠAFRÁNEK, Jan: Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů, 2. svazek. Praha 1918, s. 290 (dále ŠAFRÁNEK, Obraz)

¹²⁴ Údaje získané z kroniky školy (SOkA Semily, Obecná škola Jilemnice, Kronika školy 1842 - 1891)

Jan Jezdinský	1789	1830		
Jan Šlechta a František Poličanský jako provizoři	1830	1834		
František Poličanský	1834	1855		
Hynek Mašek		1863		Hl.Š Přelouč
Josef Hampl	1856	1888		Penzionován
Václav Vaníček		1877		MŠ Jilemnice
František Budárek	1863	1873		
František Kozelka	1861	1863	Branná ¹²⁵	Kladruby
František Vítoch	1863	1864	Branná	Branná
František Janoušek	1864			
Hynek Prokeš		1876		Vysoké nad
Josef Crha	1874	1876		Šemily
Gotthard Rydval	1877	1880		OŠ Přívlačka
Václav Hurych	1874	1877		Přerov
Jitka Hejtmánková	1875	1877	Karlín	Žižkov
Karel Solnař	1875	1876	Kutná Hora	Mělník
František Gottwald	1876	1877		Sklenařice
František Vancí	1876			
Jarolava Čížková	1876	1880		OŠ Sadská
Jáchym Metelka	1877		Neveklov	
Čeněk Fiala	1877	1884	Chlumeck	MŠ chlapecká ¹²⁶
Růžena Čížková	1877		Nový Bydžov	
Josef Havelka	1878		Vichová	
Jan Kubát	1879	1882	OŠ Mrklov	OŠ Branná
František Gottwald		1882		Křižlice
Jan Lukáš	1880	1891		OŠ chlapecká
Leopoldina Hassmanová	1880	1888		MŠ Jaroměř
Gustav Zelinka	1882	1891		OŠ chlapecká
František Truhlář	1884	1890	Vichová	
Markéta Pavlíčková	1886	1891	Vysoké n/Jiz.	OŠ dívčí

¹²⁵ tam, kde je uveden pouze název obce, nevím, zda se jednalo o školu obecnou či měšťanskou, ale dá se předpokládat, že šlo většinou o školy obecné

¹²⁶ tam, kde je uvedeno např. pouze MŠ chlapecká nebo OŠ dívčí, myslí se tím školy jilemnické

Klára Glaserová	1886			
Marie Cermanová	1886	1891	Nábzí	OŠ dívčí
Františka Kudrová	1888			
Jáchym Metelka	1888	1891	Vysoké n/Jiz.	OŠ dívčí
Antonie Drašnerová	1889	1891	-	OŠ dívčí
Josef Hrubý	1890	1891	Horní Sytová	OŠ chlapecká
Stanislava Kosinková	1890	1891	Vysoké n/Jiz.	OŠ dívčí

O prvních učitelích máme bohužel velice málo informací a nemůžeme říci přesně, kdy na místní škole působili. V tabulce je uveden dle možností kompletní seznam učitelů a jejich pomocníků.

Jak můžeme snadno rozeznat podle příjmení, jednalo se v řadě případů o "rodinný podnik". U Pacáků byl Josef učitelem, jeho syn Jan mu dělal pomocníka. Co se týče Vanclů, šlo o bratry. Jan byl učitelem a Josef jeho pomocníkem. U Gottsteinů byla situace jiná. Tito bratři nepůsobili na škole současně. Jan byl učitelem na jilemnické škole, Ivan učil v Horní Branné. V roce 1765 si bratři vyměnili místa.

Na smíšené škole působilo velice málo učitelek. První nastoupila v roce 1875. Byla jí Jitka Hejtmánková, která byla ustanovena prozatímně do 5. třídy dívčí. Obecně platilo, že zatímco v chlapeckých třídách učili zásadně muži, v dívčích třídách to byly zpravidla učitelky. Avšak ne vždy byly učitelky k dispozici, a proto někdy i v dívčích třídách učili muži. Tato situace nastala např. v roce 1875, kdy se nehlásila žádná učitelka. Z toho důvodu začal vyučovat v 4. třídě dívčí Karel Solnař z Kutné Hory.¹²⁷ V 80. letech se situace změnila. Na škole se začalo vyskytovat větší množství učitelek. Vyučovaly ve čtvrtých a pátých třídách dívčích.

¹²⁷ SOKA Semily, Obecná škola Jilemnice, Kronika školy 1856 - 1891, s. 19

8. 3. Obecná škola chlapecká (1891 - 1914)

Řídící učitelé¹²⁸

Jméno	Od	Do
Václav Vaníček	1891	1907
František Kittler	1907	1907
František Mařatka	1907	1914 → ¹²⁹

Učitelé

Jméno	Od	Do	Odkud	Kam
Josef Hrubý	1891	1914 →	OŠ smíšená	-
Jan Lukáš	1891	1913	OŠ smíšená	Pensionován
Gustav Zelinka	1891	1914 →	OŠ smíšená	-
Bedřich Vais	1891	1891		OŠ Mříčná
Josef Havlíček	1892	1914 →		-
František Sedláček	1894	1897		
Josef Tomek	1897	1899		MŠ Jilemnice
Josef Kalvach	1899	1902		MŠ Jilemnice
Josef Němeček	1902	1909		Konárovice
Josef Metelka	1902	1914 →		-
Václav Potůček	1913	1913		OŠ Branná
František Papík	1913	1914 →		-

Po rozdělení obecné školy smíšené byli na školu chlapeckou přiděleni Josef Hrubý, Jan Lukáš a Gustav Zelinka. Ředitelem byl jmenován ředitel bývalé smíšené školy Václav Vaníček. Na chlapecké škole nepůsobily žádné učitelky.

Na rozdíl od raných let jilemnické školy zde v pozdějších letech nenacházíme téměř žádné příbuzenské vztahy. Výjimku tvoří Jáchym Metelka, ředitel dívčích škol a jeho syn Josef, který působil na obecné škole chlapecké.

¹²⁸ Údaje získané z kroniky školy (SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939) a spisového materiálu (SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, karton 21/X)

¹²⁹ Šipka znamená, že učitelé působili na těchto školách i po roce 1914

Většina učitelů zde působila dlouhá léta a proto je jejich seznam poměrně krátký. Někteří učitelé, jmenovitě Josef Tomek a Josef Kalvach, byli přemístěni na měšťanskou školu, kde pracovali až do 1. světové války a ještě déle.

8. 4. Obecná škola dívčí (1891 - 1914)

Řídící učitelé¹³⁰

Jméno	Od	Do
Jáchym Metelka	1891	1914 →

Učitelé

Jméno	Od	Do	Odkud	Kam
Jáchym Metelka	1891	1914 →	OŠ smíšená	-
Markéta Pavlíčková	1891	1896	OŠ smíšená	MŠ dívčí
Marie Cermanová	1891	1914 →	OŠ smíšená	-
Antonie Drašnerová	1891	1897	OŠ smíšená	MŠ Vysoké nad Jizerou
Stanislava Kosinková	1891	1892	OŠ smíšená	Zemřela
Ignác Votoček	1892	1892	-	
Jindřiška Trdlicová	1892	1914 →	-	-
Marie Šafaříková	1895	1897		MŠ Jilemnice
Julie Pelíšková	1896	1899		
Růžena Jelínková	1897	1899	Semily	Poděbrady
Marie Libánská	1898	1898		
Anna Čermáková	1898	1900		
Milada Záhorská	1899	1905		MŠ Pečky
Eliška Růžičková	1899	1900		
Josefa Laufová	1900	1914 →		-
Jaroslava Strnadová	1900	1901		

¹³⁰ Údaje získané z kroniky školy (SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921) a spisového materiálu (SOkA Semily, Obecná škola dívčí Jilemnice, karton 1/IV; SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, karton 20/IV)

Růžena Strumhausová	1901	1903		
Anna Pluhařová	1902	1905		MŠ Nová Paka
Anna Cirklová	1903	1909		Provдалa se
Johana Crhová	1905	1905		OŠ Roztoky
Anna Viesnerová	1905	1910		Zemřela
Otakar Horáček	1905	1906	Studenec	
Josefa Skrbková	1910	1913		
Zdenka Ducháčková	1910	1911		
Marie Rejtharová	1911	1913		Provдалa se
Marie Kaucká	1913	1914 →		-
Antonie Kuthanová	1913	1914 →		-

K obecné škole dívčí byli po rozdělení přiděleni Jáchym Metelka jako ředitel a učitelky Markéta Pavlíčková, Marie Cermanová, Antonie Drašnerová a Stanislava Kosinková.

Jak je vidět, počet učitelek na obecné škole dívčí je vyšší než počet učitelů na škole chlapecké. U některých se mi bohužel nepodařilo zjistit odkud nebo, co je důležitější, kam odešly. Některé zde setrvaly 2 - 3 roky, dodělaly si zkoušku způsobilosti pro měšťanské školy a odešly na některou z těchto škol. Nesmíme také zapomínat na celibát, který učitelkám neumožňoval po sňatku pokračovat v učitelské profesi. Takové případy mohu jmenovat pouze dva, Annu Cirklovou a Marii Rejtharovou, ale nepochybně jich bylo víc.

Zatímco na obecné škole chlapecké nenalezneme žádnou učitelku, na dívčí škole několik mužských učitelů působilo. V první řadě to byl samozřejmě řídící učitel a později ředitel Jáchym Metelka, který býval třídním učitelem 5. třídy, pochopitelně do té doby, než byla zrušena. Mimo něj to byli Ignác Votoček a Otakar Horáček. Můžeme si všimnout, že oba dva na škole působili velice krátce. Byli záskok na dobu, než se přihlásila nějaká učitelka.

8. 5. Měšťanská škola chlapecká (1873 - 1914)

Ředitelé¹³¹

Jméno	Od	Do
Antonín Regal	1873	1884
František Budárek	1884	1889
Václav Vaníček	1889	1907
František Kittler	1907	1907
František Mařatka	1907	1914 →

Učitelé

Jméno	Od	Do	Odkud	Kam
Antonín Regal	1873	1884	MŠ Domažlice	Inspektor
František Budárek	1873	1903	OŠ Jilemnice	Pensionován
Václav Hurych	1874	1877	Železnice	OŠ Prostějov
Antonín Winkler	1874	1878	Nové Strakonice	
Josef Hubálek	1875	1877	Česká Třebová	Česká Třebová
Jáchym Metelka	1877			
Václav Vaníček	1877	1907	OŠ Jilemnice	Pensionován
Antonín Vancí	1879	1893		Vysoké n/Jiz.
Čeněk Fiala	1884	1903		Jablonec n/Jiz.
Jan Schovánek	1890	1899	OŠ Dolní Štěpanice	Vysoké n/Jiz.
František Kittler	1894	1909	OŠ Roztoky	MŠ dívčí Jilemnice
Josef Tomek	1899	1914 →	OŠ Jilemnice	-
Josef Kalvach	1902	1914 →	OŠ Jilemnice	-
Antonín Pochop	1902	1914 →	OŠ Zlatá Olešnice	-
František Janoušek	1903	1904	OŠ Třinec	OŠ Víchovská Lhota
František Lukeš	1904	1909		MŠ Jablonec n/Jiz.

¹³¹ Údaje získané z kronik školy (SOkA Semily, Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I, Kronika školy 1873 - 1889; SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939) a spisového materiálu (SOkA Semily, Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I, karton 3/X; SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, karton 21/X)

Stanislav Hakl	1907	1914 →		-
František Mařatka	1907	1914 →		-
Otokar Holub	1909	1911	OŠ Mříčná	OŠ Martinice
Josef Trýzna	1909	1914 →		-
Josef Metelka	1909	1914 →		-
Josef Pochop	1911	1914 →		-

8. 6. Měšťanská škola dívčí (1896 - 1914)

Ředitelé¹³²

Jméno	Od	Do
Václav Vaníček	1896	1897
Jáchym Metelka	1897	1914 →

Učitelé

Jméno	Od	Do	Odkud	Kam
Jáchym Metelka	1896	1914 →		-
Markéta Pavlíčková	1896	1900		
Marie Šafaříková	1897	1909	OŠ Jilemnice	
Aloisie Burešová	1898	1901		
Marie Korbelářová	1899	1902		Červený Kostelec
Josefa Černá ¹³³	1899	1909		Pensionována
Milada Záhorská	1901	1909		MŠ Pečky
Otilie Cirklová	1901	1914 →		-
Anna Hanzlová	1902	1914 →		-
Josefa Skrbková	1908	1909		
Marie Rejtharová	1909	1909		
Marie Machová	1909	1914 →		-
Ludmila Kartáková	1909	1914 →		-

¹³² Údaje získané z kroniky školy (SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921) a spisového materiálu (SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, karton 20/IV)

¹³³ Josefa Černá byla na svoji žádost dána z důvodu nemoci 1. 1. 1909 do penze. Na konci ledna se uzdravila a provdala se do Mladé Boleslavi.

František Kittler	1909	1914 →	MŠ chlapecká Jilemnice	-
Emilie Nebeská	1912	1914 →		-

I na měšťanských školách platilo, že na chlapecké učili muži a na dívčí zpravidla ženy. Výjimku tvoří František Kittler, který před nástupem na dívčí školu působil na škole chlapecké. Tento učitel po odchodu Jáchyma Metelky nastoupil na místo ředitele dívčích škol.

9. Platy učitelů

9. 1. *Platy obecně*

V návaznosti na Hasnerův zákon byl v roce 1870 vydán Školní a vyučovací řád pro školy obecné.¹³⁴ Na tento řád bezprostředně navazovala novela platových předpisů. Tato novela znamenala významný posun v postavení učitelek. Do novely dostávaly učitelky 80% běžného platu, ale poté byly jejich platy rovny mužským.¹³⁵

Avšak novela měla zásadní dopad na délku doby, po kterou mohla žena vykonávat profesi učitelky. Společně se zrovnoprávněním platů byl zaveden tzv. celibát. Platil pouze pro literární učitelky, nevztahoval se tudíž na učitelky industriální. Toto opatření znamenalo, že žena mohla být učitelkou pouze do doby, než se vdala. Nejednalo se však o diskriminaci žen. Ve školském zákoně byl paragraf, ve kterém se píše, že učitelé mají dostávat takový plat, aby se mohli plně věnovat své profesi a nemuseli mít vedlejší zaměstnání. A protože učitelka měla nyní stejný plat jako učitel, byl zde požadavek, aby se i ona plně věnovala svému zaměstnání. To ovšem nebylo možné při péči o rodinu a domácnost.¹³⁶ Celibát byl v českých zemích zrušen až po 1. světové válce.

V roce 1875 byly všechny školní obce rozděleny do čtyř tříd podle počtu obyvatel. Z toho vyplývá, že učitelé ve větších obcích měli vyšší platy. K další změně došlo v roce 1895, kdy byly školní obce rozděleny do pěti tříd. Základní služné v uvedených letech ukazuje následující tabulka.¹³⁷

¹³⁴ SOMR, Dějiny školství, s. 166

¹³⁵ MORKES, František: Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích. Praha 2002, s. 16

¹³⁶ Tamtéž, s. 16

¹³⁷ ŠAFRÁNEK, Obraz, s. 315; SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 17 - 18

Školní obec (1875)	Učitel	Podučitel	Školní obec (1895)	Definitivní učitel	Podučitel
I. třída	700 zl.	400 zl.	I. třída	800 zl.	550 zl.
II. třída	600 zl.	400 zl.	II. třída	700 zl.	550 zl.
III. třída	500 zl.	400 zl.	III. třída	600 zl.	450 zl.
IV. třída	400 zl.	350 zl.	IV. třída	550 zl.	450 zl.
			V. třída	500 zl.	400 zl.

Dle zákona z roku 1875 dostávali učitelé pětileté příplatky. To znamená, že po každých pěti letech od ustanovení do definitivní služby byl učiteli zvýšen plat. Stejně jako u samotného služného i u příplatků se jejich výše odvíjela od toho, do jaké třídy daná školní obec náleží. V následující tabulce jsou uvedeny částky příplatků.¹³⁸

I. třída	70 zl.
II. třída	60. zl.
III. třída	50 zl.
IV. třída	40 zl.

Se změnou zákona se v roce 1894 změnil i systém příplatků. I nadále byl učiteli zvýšen plat po pěti letech definitivní služby, následně pak po každých dalších pěti letech, maximálně však šestkrát. Výše příplatku se lišila podle pohlaví učitele a délky služby. Přehled uvádí následující tabulka.¹³⁹

Přídavek	1.	2.	3.	4.	5.	6.
U mužů	50 zl.	100 zl.	100 zl.	100 zl.	50 zl.	50 zl.
U žen	50 zl.	50 zl.	50 zl.	50 zl.	50 zl.	50 zl.

Z výše uvedeného vyplývá, že v roce 1895 a letech následujících mohl učitel ze školní obce I. třídy dosáhnout maximálního platu 1 250 zl. a učitelka 1 100 zl. Plat učitele se stejnou kvalifikací, avšak ze školy náležící do školní obce V. třídy, činil

¹³⁸ ŠAFRÁNEK, Obraz, s. 315

¹³⁹ ŠAFRÁNEK, Obraz, s. 315, SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 17 - 18

maximálně 950 zl., plat učitelky dokonce jen 800 zl. Rozdíl mezi učitelem ze školní obce I. třídy a učitelkou ze školní obce V. třídy byl tedy celých 450 zl.

Všechny předchozí údaje se týkají škol obecných. V následující tabulce uvádím přehled platů učitelů měšťanských škol.¹⁴⁰ Tento přehled jsem získala z díla Šafránkova. Přestože od roku 1894 byly školní obce rozděleny do pěti tříd, on uvádí pouze čtyři.

Od 1870	Od 1875	Od 1895			
		I. třída	II. třída	III. třída	IV. třída
600 zl.	800 zl.	900 zl.	850 zl.	800 zl.	700 zl.

Stejně jako na obecných školách i na školách měšťanských dostávali učitelé pětileté přídavky. A stejně jako na obecných školách tak i na měšťanských školách zůstávaly jednotlivé přídavky pro učitelky stejné, zatímco u učitelů se v různých služebních obdobích měnily tak, jak je uvedeno v tabulce.¹⁴¹

Přídavek	Do 1894	Od 1895					
		1.	2.	3.	4.	5.	6.
U mužů	80 zl.	80 zl.	100 zl.	100 zl.	100 zl.	80 zl.	80 zl.
U žen	80 zl.	80 zl.	80 zl.	80 zl.	80 zl.	80 zl.	80 zl.

Zásadní okamžik nastal v roce 1903, kdy byl pro všechny školní obce, pro všechny učitele téže kategorie, stanoven stejný základní plat. Byly zrušeny posty podučitelů a učitelé na obecných školách byli rozděleni na učitele první třídy a učitele druhé třídy.¹⁴² Na měšťanských školách se tak stalo již v roce 1894.¹⁴³ Příslušné paragrafy zemského zákona z 27. 1. 1903 nabyly platnosti 1. 1. 1904. Služné bylo upraveno následujícím způsobem.¹⁴⁴

¹⁴⁰ ŠAFRÁNEK, Obraz, s. 316

¹⁴¹ Tamtéž, s. 316

¹⁴² Tamtéž, s. 315

¹⁴³ Tamtéž, s. 314

¹⁴⁴ SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939, s. 69

OŠ	Učitel 2. třídy	1200 K	Pětileté zvýšení	200 K
	Učitel 1. třídy	1600 K		
	Zatímní učitel s vysvědčením dospělosti	900 K		
MŠ	Učitel	2000 K	Pětileté zvýšení	250 K

Z tabulek je patrné, že učitelé měšťanských škol měli vyšší platy než učitelé obecných škol. Bylo to dáno tím, že na ně byly kladeny vyšší nároky po odborné stránce. Bližší informace o vzdělání jsou popsány v příslušné kapitole.

9. 2. *Platy jilemnických učitelů*

První ucelenější přehled o platech, který jsem našla, se týká školního roku 1868.¹⁴⁵ V té době ještě fungovala trojtřídní¹⁴⁶ smíšená škola. Platy učitelé dostávali od jilemnické školní obce, nevybírali je tedy už od rodičů žáků.

První učitel Josef Hampl	360 zl.
Druhý učitel Ingác Prokeš	300 zl.
Podučitel František Budárek	200 zl.
Podučitel Václav Vaníček	200 zl.

Jak je již napsáno výše, v roce 1870 došlo k úpravě učitelských platů. Jilemnická škola byla zařazena do II. třídy.¹⁴⁷ Protože ale v celém Jilemnickém okrese nebyla žádná škola I. třídy, jilemniční učitelé se rozhodli požádat zemskou školní radu o přeložení z II. třídy do třídy I.¹⁴⁸ Žádosti bylo v roce 1872 vyhověno. Jak se změnil platy učitelů, ilustruje následující tabulka.¹⁴⁹

¹⁴⁵ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939, s. 79

¹⁴⁶ 100 let ZŠ Komenského Jilemnice: 1899 – 1999. Jilemnice 1999, s. 4

¹⁴⁷ SOkA Semily, Obecná škola Jilemnice, Kronika školy 1856 - 1891, s. 12

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 13

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 13

	Do 1972	Po 1972
Josef Hampl - řídící	500 zl.	600 zl.
Ignác Prokeš - učitel	500 zl.	600 zl.
František Budárek - učitel	500 zl.	600 zl.
Václav Vaníček - podučitel	350 zl.	420 zl.

V roce 1875 byly jilemnické školy vřazeny do II. platové třídy.¹⁵⁰ Tím dostávali učitelé obecných škol 600 a podučitelé 400 zl. ročně. Po novele zákona z roku 1894 upravující učitelské platy byla Jilemnice 1. 1. 1895 zařazena do IV. třídy. Učitelé si tak pohoršili. Na obecné škole jim byl plat snížen z 600 na 550 zl. a na měšťanské z 800 na 700 zl. ročně.¹⁵¹

V následující tabulce můžeme porovnat stav učitelů a jejich příjmů na školách chlapeckých k 1. 1. 1895.¹⁵²

1895	OŠ		MŠ	
	Jméno	Služné	Jméno	Služné
Ředitel			Vaníček	1480 zl.
Učitel	Hrubý	800 zl. = 1600 K	Budárek	1260 zl. = 2520 K
	Lukáš	840 zl. = 1680 K	Fiala	1160 zl. = 2320 K
	Zelinka	700 zl. = 1400 K	Kittler	700 zl. = 1400 K
Podučitel	Havlíček	500 zl. = 1000 K	Schovánek	450 zl. = 900 K

Další přehled udává platy od 1. 1. 1904.¹⁵³ Na rozdíl od předešlé tabulky můžeme porovnat platy jak na chlapeckých školách, tak na školách dívčích, zároveň také na školách obecných a měšťanských. Nepočítáme-li industriální učitelku, je patrné, že nejnižšího platu dosahovaly učitelky obecné školy dívčí, zatímco nejvyššího platu učitelé měšťanské školy chlapecké. Samozřejmě zde najdeme případy, kdy i učitelka obecné školy měla vyšší plat, než učitel měšťanské školy. Jedná se například o učitelku Cermanovou, která dostávala v roce 1904 služné 2200 K a učitele Janouška, jehož plat činil v tomtéž roce 2000 K. Podíváme-li se

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 21

¹⁵¹ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939, s. 28

¹⁵² Tamtéž, s. 28

¹⁵³ Tamtéž, s. 58

do 8. kapitoly, která obsahuje přehledy učitelů a délku jejich působení na jilemnických školách, zjistíme, že učitelka Cermanová učila na jilemnické obecné škole od roku 1886 a předtím dokonce ještě na škole v Nábzí. Učitel Janoušek působil v Jilemnici pouze ve školním roce 1903/04. Sice předtím učil na Obecné škole v Trinci, ale dá se předpokládat, že jeho učitelská kariéra byla podstatně kratší než učitelky Cermanové. Tento příklad je důkazem toho, že přestože základní plat učitelů měšťanských škol byl vyšší než plat učitelek obecných škol, mohly tyto učitelky získat díky pětiletým přídavkům vyšší plat než zmínění učitelé.

OŠ (1904)	Chlapecká	Plat	MŠ (1904)	Chlapecká	Plat
Učitel	Hrubý	2400 K	Ředitel	Vaníček	4100 K
	Lukáš	2400 K	Učitel	Kittler	2500 K
	Zelinka	2200 K		Tomek	2250 K
	Havlíček	2200 K		Pochop	2750 K
	Němeček	1200 K		Janoušek	2000 K
	Dívčí		Substitut	Kalvach	1200 K
Učitelka	Cermanová	2200 K		Dívčí	
	Trdlicová	1800 K	Ředitel	Metelka	4000 K
	Záhorská	1200 K	Učitelka	Černá	2500 K
	Pluhařová	1200 K		Cirklová	2500 K
	Cirklová	1200 K		Hanzlová	2000 K
			Industriální učitelka	Šafaříková	1000 K

Výše uvedené příjmy nezahrnují odměnu za výuku nepovinných předmětů - němčina a hra na housle - která činila ročně 1368 K.¹⁵⁴ Jak bude uvedeno později, hře na housle vyučoval od roku 1894 Čeněk Fiala.¹⁵⁵ Jeho plat v roce 1895 činil 2320 K. K tomu však musíme připočítat zmíněnou odměnu za výuku hry na housle. Stejnou sumu obdrželi i učitelé vyučující němčinu. Jednalo se především o ředitele dívčích škol Jáchyma Metelku, který vyučoval většinu hodin němčiny.

¹⁵⁴ Tamtéž

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 27

10. Statistiky počtu žáků

V úvodu bych ráda zdůraznila, že ne všechny počty souhlasí. Sečteme-li například žáky české a německé národnosti, vyjde jiné číslo, než je celkový počet žáků. Je to z toho důvodu, že některé údaje jsou ze začátku školního roku, jiné z konce. Během roku někteří žáci přistoupili, jiní odešli.

10. 1. Obecná škola smíšená (1869 - 1891)¹⁵⁶

Školní rok	Počet tříd	Počet žáků	Náboženské vyznání		Národnost	
			katolické	evangelické	česká	německá
1869/70	4	547	-	-	-	-
1874/75	5	444	-	-	432	12
1879/80	5	555	-	-	-	-
1884/85	5	569	549	19	-	-
1889/90	5	546	521	25	-	-
1890/91	5	567	-	-	556	11

pozn. 1884/85 - 1 izraelita

Školní rok	Bydliště			
	Jilemnice	Jilem	Hrabačov	přespolní
1869/70	364	91	92	0
1874/75	-	-	-	16
1879/80	345	103	95	12
1884/85	-	-	-	19
1889/90	-	-	-	-
1890/91	-	-	-	25

Jak je z tabulky patrné, v období před rozdělením smíšené obecné školy jsou statistické údaje neúplné. Z žádného roku nemáme k dispozici všechny údaje. Existují samozřejmě matriky, ve kterých údaje o jednotlivých žácích můžeme nalézt, ale bylo by velice náročné je uspořádat do statistického přehledu, protože nejsou opatřeny celkovými počty. Vzhledem k neúplnosti dat není možné vyvozovat jakékoliv závěry pro tuto školu.

¹⁵⁶ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kroniky školy (SOkA Semily, Obecná škola Jilemnice, Kronika školy 1842 - 1891)

10. 2. Obecná škola chlapecká (1891 - 1914)¹⁵⁷

Školní rok	Počet tříd	Počet žáků	Náboženské vyznání		Národnost	
			katolické	evangelické	česká	německá
1891/92	4	246	232	14	230	6
1896/97	4	240	232	13	245	3
1901/02	4	243	234	9	235	8
1906/07	4	274	260	14	269	5
1911/12	4	255	239	16	251	4
1913/14	4	293	279	14	292	1

Školní rok	Bydliště			
	Jilemnice	Jilem	Hrabačov	přespolní
1891/92	148	51	40	7
1896/97	137	56	41	6
1901/02	151	43	38	11
1906/07	149	62	55	7
1911/12	153	51	41	10
1913/14	176	64	52	1

10. 3. Obecná škola dívčí (1891 - 1914)¹⁵⁸

Školní rok	Počet tříd	Počet žákyň	Náboženské vyznání		Národnost	
			katolické	evangelické	česká	německá
1891/92	5	287	-	-	278	9
1896/97	4	225	218	6	225	0
1901/02	4	243	230	13	242	1
1906/07	4	248	234	4	248	0
1911/12	4	254	244	9	-	-
1913/14	4	246	234	12	245	1

pozn. 1911/12 - jeden bez vyznání

Školní rok	Bydliště			
	Jilemnice	Jilem	Hrabačov	přespolní
1891/92	-	-	-	-
1896/97	-	-	-	-
1901/02	159	43	39	2
1906/07	142	54	48	4
1911/12	159	44	44	7
1913/14	149	45	48	4

¹⁵⁷ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kroniky školy (SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939)

¹⁵⁸ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kroniky školy (SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921)

Porovnáme-li počty žáků, resp. žákyň obecných škol, zjistíme, že jsou prakticky vyrovnané. Pohybují se v průměru okolo 250 dětí. Na první pohled nás může zarazit úbytek žákyň ve školním roce 1896/97, ale ten má samozřejmě vysvětlení. V tomto roce byla totiž otevřena první třída měšťanské školy dívčí.

10. 4. Měšťanská škola chlapecká (1873 - 1914)¹⁵⁹

Školní rok	Počet tříd	Počet žáků	Náboženské vyznání		Národnost	
			katolické	evangelické	česká	německá
1873/74	1	35	33	2	34	1
1874/75	2	70	67	2	67	2
1875/76	3	90	85	2	86	1
1880/81	3	109	87	14	89	12
1885/86	3	128	116	13	118	11
1890/91	3	129	118	11	113	16
1895/96	3	159	136	23	152	7
1900/01	3	152	141	11	146	6
1905/06	3	205	183	24	199	8
1910/11	3	230	158	22	179	2
1913/14	3	211	153	24	176	1

Školní rok	Bydliště			
	Jilemnice	Jilem	Hrabačov	přespolní
1873/74	14	5	1	15
1874/75	35	9	2	23
1875/76	32	12	8	38
1880/81	38	6	5	60
1885/86	41	9	7	72
1890/91	43	6	8	72
1895/96	35	8	15	101
1900/01	52	14	15	71
1905/06	48	8	21	130
1910/11	27	25	11	124
1913/14	38	15	9	115

¹⁵⁹ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kroniky školy (SOKA Semily, Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I, Kronika školy 1873 - 1889; Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939)

10. 5. Měšťanská škola dívčí (1896 - 1914)¹⁶⁰

Školní rok	Počet tříd	Počet žákyně	Náboženské vyznání		Národnost	
			katolické	evangelické	česká	německá
1896/97	1	77	73	3	53	14
1897/98	2	83	78	5	72	11
1898/99	3	90	85	5	85	5
1903/04	3	124	113	11	116	8
1908/09	3	177	160	17	165	12
1913/14	3	183	164	18	180	3

pozn. 1913/14 - jedna bez vyznání

Školní rok	Bydliště			
	Jilemnice	Jilem	Hrabačov	přespolní
1896/97	-	-	-	-
1897/98	44	15	13	11
1898/99	43	12	13	20
1903/04	68	13	8	35
1908/09	84	17	25	51
1913/14	73	19	24	67

Zatímco u žáků a žákyně obecných škol sledujeme vyrovnanou návštěvnost, u měšťanských škol tomu je jinak. U obou škol pozorujeme stoupající tendenci, každým rokem dětí přibývalo, ale počet dívek nikdy nedosáhl počtu chlapců. Nedá se předpokládat, že by obecně bylo dívek méně než chlapců, spíš naopak. Z tabulky můžeme vyčíst, že značné procento žáků chlapecké školy tvoří přespolní děti. Chlapci z Jilemnice, Jilmu a Hrabačova obvykle netvořili ani polovinu. U dívek je situace jiná. Zatímco i zde počet přespolních dívek stoupá, drtivou většinu žákyně tvoří dívky z Jilemnice a přiškoleného Hrabačova. Je možné, že sestry přespolních chlapců si povinnou školní docházku odbyly v nějaké bližší, pravděpodobně obecné, škole. Je tedy patrné, že i zde kladli rodiče větší důraz na vzdělání chlapců než dívek.

Zajímavá je skutečnost, že na měšťanských školách studovalo více německých dívek než chlapců. Dalo by se usuzovat, že němečtí rodiče byli v pohledu na vzdělání o něco dál než čeští.

Stejně jako v jiných částech českých zemí i v Jilemnici a okolí žila naprostá většina obyvatel katolického vyznání. Nicméně zde byli i obyvatelé augsburského a

¹⁶⁰ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kroniky školy (SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921)

reformního evangelického vyznání. Jak už jsem zmínila na jiném místě této práce, v Jilemnici neexistoval evangelický sbor, ten se nacházel v Křižlicích. V kronikách nalezneme více informací o katolickém náboženství, přece se však dochovaly i zmínky o náboženství evangelickém. V roce 1889/90 učili evangelické náboženství dva faráři - augsburské Frantšitek Hrejša z Křižlic a reformní Josef Hájek.¹⁶¹ V roce 1897/98 učil žáky augsburského vyznání opět František Hrejša, reformní evangelíky pak Emanuel Havelka z Valteřic.¹⁶² Pro jiné roky údaje nemáme.

Katolické náboženství učil zprvu místní katecheta. V roce 1884 bylo zřízeno místo samostatného katechety.¹⁶³ Ten pak učil žáky a žákyně měšťanských škol a 4. třídy obecných škol. Žáky nižších tříd obecných škol učil místní kaplan. Mezi jilemnické katechety patřili P. Jan Brunclík¹⁶⁴, P. Alois Dolek¹⁶⁵ a P. Josef Hrnčíř¹⁶⁶

Jilemnické školy byly ryze české. Nicméně i v Jilemnici a okolních obcích žilo určité procento německého obyvatelstva, české země patřily do monarchie, kde němčina byla jedním z úředních jazyků, a proto bylo nezbytné, aby žáci němčinu ovládali. O němčině na chlapeckých školách nemám žádné informace, ale předpokládám, že situace byla obdobná jako na školách dívčích. Zde se už od roku 1891 (rozdělení smíšené obecné školy) němčina vyučovala jako předmět nepovinný ve 4. a 5. třídě. Tak tomu bylo až do roku 1895/96.¹⁶⁷ Po otevření měšťanské školy se němčina vyučovala ve 4. třídě obecné školy a všech třídách měšťanské školy. Přestože byla němčina předmětem nepovinným, výuky se účastnila všechna děvčata.

¹⁶¹ SOkA Semily, Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I, Kronika školy 1873 - 1889, s. 34

¹⁶² SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 56

¹⁶³ SOkA Semily, Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I, Kronika školy 1873 - 1889, s. 21

¹⁶⁴ SOkA Semily, Obecná škola Jilemnice, Kronika školy 1842 - 1891, s. 12

¹⁶⁵ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 52

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 56

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 20

11. Prospěch žáků

11. 1. Obecné školy

Obecná škola dívčí¹⁶⁸

ROK	PROSPĚCH	1. tř.	2. tř.	3. tř.	4. A	4. B	Celkem	Žáků celkem/ Prospěch
1897/98	Výborný	16	11	13	26	21	87	217/ 2,13
	Chvalitebný	12	7	18	9	15	61	
	Dobry	9	10	8	8	2	37	
	Dostatečný	5	10	0	3	0	18	
	Nedostatečný	3	1	6	2	2	14	
1902/03	Výborný	25	28	16	10	15	94	232/ 2,03
	Chvalitebný	15	18	13	13	20	79	
	Dobry	4	2	11	16	3	36	
	Dostatečný	1	0	1	1	2	5	
	Nedostatečný	2	3	4	4	5	18	
1906/07	Výborný	13	13	9	12	10	57	237/ 2,5
	Chvalitebný	10	14	14	22	12	72	
	Dobry	14	14	12	11	9	60	
	Dostatečný	3	6	7	2	10	28	
	Nedostatečný	4	3	4	5	4	20	

Obecná škola chlapecká¹⁶⁹

ROK	PROSPĚCH	1. tř.	2. tř.	3. tř.	4. A	4. B	Celkem	Žáků celkem/ Prospěch
1897/98	Výborný	16	11	11	10	15	63	217/ 2,39
	Chvalitebný	8	10	11	14	23	66	
	Dobry	12	4	12	10	8	46	
	Dostatečný	3	7	10	2	2	24	
	Nedostatečný	4	3	5	3	3	18	
1902/03	Výborný	17	14	15	10	12	68	235/ 2,3
	Chvalitebný	20	17	16	16	18	87	
	Dobry	3	11	8	11	11	44	
	Dostatečný	2	6	1	2	2	13	
	Nedostatečný	5	6	5	3	4	23	

¹⁶⁸ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kroniky školy (SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921)

¹⁶⁹ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kroniky školy (SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939)

1906/07	Výborný	19	15	16	13	11	74	257/ 2,43
	Chvalitebný	20	17	10	14	10	71	
	Dobrý	11	10	8	15	20	64	
	Dostatečný	3	2	4	4	11	24	
	Nedostatečný	3	4	8	6	3	24	

11. 2. Měšťanské školy

Měšťanská škola dívčí¹⁷⁰

ROK	PROSPĚCH	I. A	I. B	II. tř.	III. tř.	Celkem	Žáků celkem/ Prospěch
1897/98	Výborný	15	-	22	-	37	64/ 1,7
	Chvalitebný	9	-	3	-	12	
	Dobrý	8	-	4	-	12	
	Dostatečný	3	-	0	-	3	
	Nedostatečný	0	-	0	-	0	
1902/03	Výborný	24	-	15	10	49	97/ 1,81
	Chvalitebný	11	-	10	3	24	
	Dobrý	12	-	5	1	18	
	Dostatečný	4	-	1	0	5	
	Nedostatečný	1	-	0	0	1	
1906/07	Výborný	12	-	10	6	28	120/ 2,42
	Chvalitebný	15	-	12	7	34	
	Dobrý	20	-	14	8	42	
	Dostatečný	7	-	4	1	12	
	Nedostatečný	3	-	1	0	4	

Měšťanská škola chlapecká¹⁷¹

ROK	PROSPĚCH	I. A	I. B	II. tř.	III. tř.	Celkem	Žáků celkem/ Prospěch
1897/98¹⁷²	Výborný	10	-	11	8	21	102/ 2,54
	Chvalitebný	14	-	15	5	29	
	Dobrý	23	-	11	4	34	
	Dostatečný	10	-	2	2	12	
	Nedostatečný	2	-	4	0	6	

¹⁷⁰ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kroniky školy (SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921)

¹⁷¹ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kroniky školy (SOKA Semily, Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I, Kronika školy 1873 - 1889; Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939)

¹⁷² Protože ve školním roce 1897/98 ještě nebyla otevřena III. třída měšťanské školy dívčí, budu počítat pouze s prvními dvěma ročníky.

1902/03	Výborný	5	14	7	8	34	155/ 2,57
	Chvalitebný	16	14	16	5	51	
	Dobrý	10	11	10	7	38	
	Dostatečný	10	2	10	0	22	
	Nedostatečný	6	6	0	0	12	
1906/07	Výborný	6	8	17	4	35	189/ 3,11
	Chvalitebný	4	6	8	6	24	
	Dobrý	9	11	16	13	49	
	Dostatečný	18	8	9	12	47	
	Nedostatečný	14	15	4	1	34	

Vzhledem k tomu, že v Jilemnici existovaly školy oddělené podle pohlaví, nabízí se srovnání prospěchu dívek a chlapců. Vybrala jsem několik let, u kterých jsem měla k dispozici údaje z obou škol. Porovnávala jsem prospěch vždy v rámci celé školy. Pokud bych porovnávala prospěch jednotlivých tříd dívčí a chlapecké školy, výpočty by byly daleko složitější, protože se lišily počty žáků v jednotlivých třídách obou škol.

11. 3. Vyhodnocení prospěchu žáků na obecných školách

Porovnáme-li obě obecné školy, zjistíme, že dívky měly lepší prospěch než chlapci. Ve školním roce 1897/98 navštěvovalo jak obecnou školu dívčí, tak chlapeckou 217 žáků. Tato shoda umožňuje velice přesné srovnání obou škol a není třeba převádět údaje na procenta. Zatímco výborného prospěchu dosáhlo 87 dívek, chlapců to bylo pouze 63. Nicméně nedá se říci, že by chlapci měli výrazně horší prospěch. Chvalitebný prospěch mělo 66 chlapců, což je o pět více než dívek. U nižších stupňů mělo daný prospěch vždy o několik chlapců více než dívek. Průměrný prospěch dívek byl v tomto školním roce 2,13 a chlapců 2,39.

Ve školním roce 1902/03 chodilo na obecnou školu 232 dívek a 235 chlapců. Sice se nejedná o naprosto stejný počet žáků, ale domnívám se, že při takovém počtu jsou 3 žáci zanedbatelný rozdíl a výsledky se nebudou příliš vzdalovat skutečnosti. I v tomto školním roce mělo výborný prospěch o mnoho více dívek než chlapců. Vezmeme-li v úvahu zvýšený počet žáků oproti školnímu roku 1897/98, výsledky jsou velice podobné. Průměrný prospěch dívek činil 2,03, u chlapců se rovnal 2,3.

V posledním sledovaném roce byl rozdíl v počtu chlapců a dívek větší. Ač je to neobvyklé, obecnou školu navštěvovalo o 20 více chlapců než děvčat, tedy 237

chlapců a 257 dívek. Toto byl jediný z hodnocených roků, kdy chlapci dosáhli lepšího průměrného prospěchu než dívky.

11. 4. Vyhodnocení prospěchu žáků na měšťanských školách

Zatímco rozdíl v prospěchu mezi dívkami a chlapci na obecných školách není nijak výrazný, na měšťanských školách je poměrně patrný. Vysvětlení nabízí ve své práci Kádner, který říká, že měšťanské školy chlapecké vykazovaly vždy horší průměr než dívčí, protože nejlepší chlapci odcházeli z obecné školy na školy střední, které jim nabízely lepší vyhlídky pro jejich budoucnost.¹⁷³ Toto tvrzení se zdá být pravděpodobným i pro jilemnické školy, protože rozdíl mezi prospěchem žáků a žákyň měšťanských škol je skutečně značný.

Přestože ve školním roce 1897/98 navštěvovalo I. a II. třídu měšťanské školy o téměř 40 více chlapců než děvčat, v obou ročnících dosáhlo výborného prospěchu více dívek, v II. třídě dokonce dvojnásobně.

Jak je z tabulky patrné, na obou měšťanských školách je prospěch v letech 1897/98 a 1902/03 téměř vyrovnaný. Ke změně dochází v roce 1906/07, kdy si obě školy výrazně pohoršily.

Porovnáme-li průměrné prospěchy na jednotlivých školách, dá se říci, že až na několik výjimek se prospěch na jednotlivých školách zhoršoval. Samozřejmě se nedá tvrdit, že tento trend trval na všech školách a že každý následující rok byl horší než předešlý. K tomu bych musela porovnat všechny jednotlivé roky ve sledovaném období, což není možné, protože jsem neměla k dispozici všechny statistické údaje.

¹⁷³ KÁDNER, Vývoj, s. 182

12. Učební předměty

12. 1. Všeobecné učební plány

Učební plán osmitřídních obecných škol (1869 - 1883)¹⁷⁴

Předmět	Třída							
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	2
Vyučovací jazyk	12	10	9	9	6	4	4	3
Zeměpis a dějepis	-	-	1	2	3	3	3	3
Přírodopis Přírodopis	-	-	1	1	3	2 2	2 2	2 3
Počty a tvary měřické	3	4	4 : 3	4 : 3	4 : 3	5 : 4	5 : 4	5 : 4
Kreslení	-	1	1	2	2	4 : 3	4 : 3	6 : 3
Psaní	-	2	2	2	2 : 1	1	1	-
Zpěv	1	1	1	1	1	1	1	1
Tělocvik	1	1	2	2	2	2 : 1	2 : 1	2 : 1
Ženské ruční práce	-	-	- : 3	- : 3	- : 3	- : 4	- : 4	- : 6
Týdně hodin	19 : 19	21 : 21	23 : 25	25 : 27	25 : 26	26 : 27	26 : 27	27 : 28

U předmětů, kde je buňka rozdělena na dvě části, se první číslo týká chlapeckých škol, druhé pak škol dívčích.

Jak je vidět, hlavní rozdíl mezi vzděláním dívek a chlapců je v počtech, kdy chlapci měli vždy o jednu hodinu týdně víc než dívky a v ručních pracích, které měly pouze dívky.

Od třetí třídy měly dívky větší počet hodin týdně než chlapci, někdy dokonce o dvě. Bylo to dáno poměrně vysokým počtem hodin ručních prací, které chlapci neměli.

¹⁷⁴ KOVAŘÍČEK, Materiály, s. 75

Učební plán měšťanských škol chlapeckých a dívčích (1869 - 1883)¹⁷⁵

Předmět	Chlapecká			Dívčí		
	I.	II.	III.	I.	II.	III.
Náboženství	2	2	2	2	2	2
Vyučovací jazyk	4	4	3	4	4	4
Zeměpis a dějepis	3	3	3	3	3	3
Přírodopis	2	2	2	2	2	2
Přírodopis	2	2	3	2	2	2
Počítářství s účetnictvím	4	4	4	3	3	3
Geometrie a rýsování	3	3	3	1	1	-
Kreslení	4	4	6	3	3	3
Krasopis	1	1	-	1	1	-
Zpěv	1	1	1	1	1	1
Tělocvik	2	2	2	-	-	-
Ruční práce dívčí	-	-	-	4	4	6
Týdně hodin	28	28	29	26	26	26

Němčina

Němčina

**Nepovinné
předměty**

Francouzština

Francouzština

Housle

Hudba

Modelování

Tělocvik

Pro lepší orientaci jsem tučně zvýraznila údaje, které se liší u chlapeckých a dívčích škol.

Nové učební plány platné od roku 1883 vydalo ministerstvo školství 8. června 1883. Byly však naprosto shodné s plány předešlými, proto nemá význam je zde opisovat.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 76

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 78 - 79

Učební plán měšťanské školy chlapecké a dívčí od r. 1907¹⁷⁷

(nařízení z 15. 7. 1907 č. 2368¹⁷⁸)

Předmět	Chlapecká			Dívčí		
	I.	II.	III.	I.	II.	III.
Náboženství	2	2	2	2	2	2
Český jazyk	5	5	5	5	5	5
Zeměpis a dějepis	3	3	3	3	3	3
Přírodopis	2	2	2	2	2	2
Přírodopis Přírodopis	2	3	2	2	2	2
Počítarství, účetnictví	4	4	4	3	3	3
Měřické rýsování	3	3	3	1	1	1
Kreslení	4	4	5	3	3	3
Psaní	1	1	-	1	1	-
Zpěv	1	1	1	1	1	1
Tělocvik	2	2	2	-	-	-
Ruční práce dívčí	-	-	-	4	4	5
Týdně hodin	29	30	29	27	27	27

Němčina

Němčina

Nepovinné
předměty

Francouzština

Francouzština

Housle

Hudba

Modelování

Tělocvik

Porovnáme-li učební plán měšťanských škol z roku 1869, popř. 1883 a plán z roku 1907, zjistíme, že zde nenastalo mnoho změn, ale pokládám je za poměrně důležité. Především se zvýšil počet hodin češtiny. Před rokem 1907 měli chlapci i dívky pouze čtyři hodiny týdně, chlapci ve 3. třídě dokonce jen tři. Od roku 1907 se tento počet zvýšil a jak dívky, tak chlapci měli hodin pět.

Protože se nepředpokládalo, že by dívky v praktickém životě užily geometrii, měly pouze jednu hodinu týdně, v letech 1869 - 1907 ve třetí třídě žádnou. Velice zajímavé je, že dívky měly tělocvik pouze jako předmět nepovinný, zatímco chlapci cvičili 2 hodiny týdně. Přesto si však učitelé a učitelky byli vědomi důležitosti

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 79

¹⁷⁸ ŠAFRÁNEK, Obraz, s. 279

tělocviku i pro dívky, z toho důvodu dívky nebyly upozorňovány na to, že se jedná o nepovinný předmět.

Zatímco na obecné škole měly dívky více hodin týdně než chlapci, na měšťanské škole byla situace jiná. Zde měly dívky o dvě až tři hodiny méně a to i přes to, že hodinová dotace ručních prací byla poměrně vysoká.

12. 2. Výuka na jilemnických školách

Na jilemnických obecných školách se vyučovalo dle platných osnov vydaných ministerstvem kultu a vzdělání. Po rozdělení smíšené školy v roce 1891 se původně mělo učit podle osnov pro sedmitřídní školy, nakonec ale bylo rozhodnuto, že výuka bude probíhat podle osnov 1. až 4. třídy pro školy pětitřídní.¹⁷⁹

Školy měšťanské si tvořily vlastní osnovy podle místních možností a potřeb. Bohužel se mi nepodařilo objevit žádné dokumenty týkající se učebních osnov či rozvrhů hodin pro chlapeckou školu měšťanskou. Předpokládám, že se učilo podle normálních učebních plánů a k tomu se různě upravovaly nepovinné předměty. V kronikách ani jiných dokumentech jsem nenalezla zmínku, že by se na chlapecké měšťanské škole učilo modelování či francouzština. Vzhledem k tomu, že se němčina vyučovala na dívčí měšťanské škole, mám za to, že tomu tak bylo i na škole chlapecké. Nevím však odkdy, kolik hodin týdně ani v kterých třídách. V roce 1894 se na této škole začala vyučovat hra na housle jako předmět nepovinný. Bylo to umožněno tím, že v červenci 1893 obdržel Čeněk Fiala vysvědčení způsobilosti vyučovat hře na housle a piano. Proto ještě též měsíc podala škola žádost k Zemské školní radě o povolení výuky a ta byla schválena. K výuce docházelo třikrát týdně ve dvou odděleních. První rok se přihlásilo se celkem 51 žáků. Odměna učiteli činila 20 zl. ročně za každou týdenní hodinu, tedy 60 zl.)¹⁸⁰

Předmět, kterému se učily pouze dívky, byly ruční práce. Na obecné škole se tomuto předmětu učilo do zřízení dívčí měšťanské školy od třetí do páté třídy. Od rozdělení smíšené obecné školy vedly výuku v 3. a 4. třídě třídní učitelky. Řídící učitel Jáchym Metelka byl každý rok třídním učitelem v 5. třídě. V této třídě vznikla na ruční práce dvě oddělení a v každém z nich vyučovala jedna ze zbývajících

¹⁷⁹ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939, s. 14

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 27

učitelek, které nebyly třídními v 3. a 4. třídě. Roku 1895 nastoupila na obecnou školu dívčí industriální učitelka Marie Šafaříková.¹⁸¹ Ta učila ručním pracím v obou odděleních 5. třídy. Od 1. ledna 1896 se vyučovalo ručním pracím v šesti odděleních. Z toho 4 oddělení měly 3 hodiny týdně a vyučovaly tam literní učitelky. 2 nejvyšší oddělení měly 4 hodiny týdně a učila zde industriální učitelka. Dostávala služné 160 zl. ročně.¹⁸²

Od roku 1898 začala industriální učitelka Marie Šafaříková působit na nedávno zřízené měšťanské škole dívčí. Vyučovala ve dvou odděleních po čtyřech hodinách týdně. Služné činilo 192 zl. ročně, oproti obecné škole si tedy polepšila o 32 zl. ročně. Ruční práce na obecné škole převzaly literní učitelky a to bezplatně.

Do školního roku 1895/96 se učila na obecné škole dívčí němčina jako nepovinný předmět ve 4. a 5. třídě. Ve 4. třídě ji učily učitelky Pavlíčková nebo Trdlicová, v 5. třídě Jáchym Metelka. Po otevření měšťanské školy přešel Jáchym Metelka tam a učil všechny hodiny němčiny. Na obecné škole ji vyučovaly v různých letech různé učitelky, ale většinou to byly Jindřiška Trdlicová, Josefa Laufová a Milada Záhorská.

Od školního roku 1908/09 měly žákyně měšťanské školy možnost učit se francouzskému jazyku. Zemská školní rada k tomu dala souhlas vynesením ze dne 4. 10. 1908 č. 44 004. 6. 11. 1908 začalo vyučování v jednom oddělení po 2 hodinách týdně. Hodiny navštěvovalo 45 dívek z II. a III. třídy.¹⁸³

¹⁸¹ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 29

¹⁸² Tamtéž, s. 29

¹⁸³ Tamtéž, s. 124

13. Školné

Školné byli povinni platit všichni žáci a žákyně na obecných i měšťanských školách. Nicméně tato povinnost znamenala pro mnoho rodin finanční zátěž. Z tohoto důvodu podávala řada rodin žádost k místní školní radě o prominutí školného. Jako důvod uváděli to, že jsou nemajetní, mají hodně dětí, či že dítě má dobrý prospěch. Ve většině dochovaných žádostí je dodržován následující vzor:

*"Jsem nemajetný a mimo to otcem ... dítek. Dle předloženého vysvědčení choval se chlapec
učil se
prospíval"¹⁸⁴*

Jak je patrné z následujících tabulek sestavených dle údajů v kronikách škol, počet žáků, kterým bylo školné odpuštěno, se rok od roku, především na obecných školách, zvyšoval. Na měšťanských školách bylo procento žáků osvobozených od placení školného menší, zvláště na škole chlapecké. Domnívám se ale, že pro odpuštění placení školného nebylo nijak zásadní, zda se jednalo o chlapce nebo dívku, ale rozhodovaly majetkové poměry rodiny, která o odpuštění žádala.

Velice zásadní okamžik nastal v roce 1906. Dne 2. března 1906 bylo usnesením obecního zastupitelstva zrušeno vybírání školného od jilemnických a jilemských žáků obecných i měšťanských škol. Za ty mělo platit školné město. Od ostatních žáků, tedy hrabačovských a přespolních, bylo školné nadále požadováno a to především na měšťanských školách.¹⁸⁵

¹⁸⁴ SOkA Semily, Újezdní školní rada Jilemnice, karton 3, 6/1

¹⁸⁵ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939, s. 89

Chlapecké školy¹⁸⁶

Školní rok	Od školného osvobozeno		Žáků OŠ celkem	Žáků MŠ celkem
	OŠ	MŠ		
1891/92	109 (44,3%)	31 (22,8%)	246	136
1892/1893	182 (43,1%)		422	
1898/99 ¹⁸⁷	80 (37,4%)	50 (32,5%)	214	154
1899/1900	117 (52,7%)	45 (32,4%)	222	139
1900/01	119 (52%)	54 (35,5%)	229	152
1902/03	134 (56,8%)	65 (33,9%)	236	192
1904/05	149 (56,4%)	64 (33,2%)	264	193

Procenta v roce 1898/99 se zdají malá, nesmíme však zapomínat, že se nejedná o zcela kompletní výsledky. Musíme připočítat 20 hrabačovských žáků obecné a měšťanské školy, kterým bylo placení školného prominuto. Protože však nevím, kolik z nich navštěvovalo obecnou a kolik měšťanskou školu, v tabulce s nimi nepočítám.

¹⁸⁶ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kronik škol (SOKA Semily, Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I, Kronika školy 1873 - 1889; Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939)

¹⁸⁷ Pouze Jilemnice, nutno připočítat 20 žáků z Hrabačova, ale není jasné, kolik bylo z OŠ a kolik z MŠ

Dívčí školy¹⁸⁸

Školní rok	Od školného osvobozeno		Žákyň OŠ celkem	Žákyň MŠ celkem
	OŠ	MŠ		
1891/92	104 (33%)	-	315	-
1892/93	110 (35,7%)	-	308	-
1893/94	117 (36,9%)	-	317	-
1894/95	126 (41,3%)	-	305	-
1895/96	138 (45%)	-	307	-
1896/97	109 (53,2%)	39 (50,6%)	205	77
1897/98	120 (54,1%)	30 (36,1%)	222	83
1898/99	121 (56,3%)	41 (45,6%)	215	90
1899/1900	144 (61,5%)	47 (42,2%)	234	114
1904/05	?	66 (63,4%)	?	113
1905/06	143 (58,6%)	51 (43,6%)	244	117
1907/08	246 (100%)	108 (85,7%)	246	126

Tučně jsou zvýrazněny údaje, díky kterým můžeme porovnat, kolika dívkám a chlapcům bylo školné prominuto. Bohužel jsem měla k dispozici pouze tři shodné roky, a to 1891/92, 1899/1900 a 1904/05. Jak už jsem napsala výše, většinou bylo prominuto školné většímu procentu dívek. Podíváme-li se však na počet žáků a žákyň, nehledě na počet celkový, je u třech ze čtyř údajů téměř shodný. Je proto otázkou, zda měly školy k dispozici určitý počet žáků, kterým bylo možno školné odpustit.

¹⁸⁸ Tabulka sestavena na základě statistických přehledů k jednotlivým školním rokům z kroniky škol (SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921)

14. Docházka

Docházka se na obecných a měšťanských školách počítala na půldny. Probíhala-li výuka pouze dopoledne, byl to jeden půlden, vyučovalo-li se i odpoledně, byly to půldny dva. V níže uvedených tabulkách je zaznamenána docházka ve vybraných školních rocích. Je zde uveden celkový počet vyučovacích dnů. Ten je vypočítán z počtu vyučovacích dnů v roce a vynásoben počtem žáků. Dále je zde počet nezameškaných půldnů, zameškaných půldnů a množství z nich neomluvených půldnů.

Absence ve škole mohla mít několik důvodů. Prvním důvodem byla nemoc. Poměrně často se stávalo, že ve školách propukla epidemie a některé třídy musely být zcela zavřeny. Uvedu několik příkladů, kdy se tak stalo. V březnu 1894 propukla epidemie příušnic. V listopadu téhož roku byly zavřeny první dvě třídy obecné školy chlapecké i dívčí v důsledku epidemie spalniček. Epidemie spalniček se opakovaly poměrně často, např. v letech 1902 a 1904. Mimo epidemií chřipky, příušnic a spalniček postihla jilemnické školy i epidemie černého kašle. Stalo se tak na konci školního roku 1895/96, kdy musely být uzavřeny 1. a 2. třída obecné školy dívčí. V ostatních třídách výuka pokračovala, ale i zde byla značně nepravidelná.¹⁸⁹

Nicméně ne vždy byla nemoc důvodem nepřítomnosti žáků ve výuce. Ze seznamů nedbalých žáků se dozvídáme i jiné důvody. V těchto seznamech¹⁹⁰ je např. napsáno: *vzdorovitě, že nepošle; chce žádat o propuštění; chce jen částečně posílat; nemůže posílat, neb ji potřebuje k výživě; nechce posílat; nebude posílat; pro velkou bídu nebude posílat; pošle, až mu pořídí oblek; je v učení; když bude mít čas, bude chodit do školy; v nepřítomnosti matky obstarává domácnost; ve službě.* Rodiče, kteří záměrně neposílali děti do školy, často neunikli trestu a museli strávit jeden den ve vězení.¹⁹¹

¹⁸⁹ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, Kronika školy 1889 - 1939; SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921

¹⁹⁰ SOkA Semily, Újezdni školní rada Jilemnice, karton 2, 4/1

¹⁹¹ Tamtéž

Obecná dívčí¹⁹²

	Vyučovacích půldnů			
	Celkem	Nezameškaných	Zameškaných	Neomluvených
1893/94	120 049	103 549 (86,3%)	12 929 (10,8%)	3 571 (3,0%)
1895/96	118 922	106 225 (89,3%)	10 971 (9,2%)	1 799 (1,5%)
1896/97	87 614	76 128 (86,9%)	6 890 (7,9%)	4 596 (5,2%)
1899/1900	84 910	74 000 (87,1%)	9 519 (11,3%)	1 391 (1,6%)
1904/05	92 513	85 629 (92,6%)	6 308 (6,8%)	576 (0,6%)
1907/08	88 872	83 195 (93,3%)	5 209 (5,9%)	468 (0,9%)

Obecná chlapecká¹⁹³

	Vyučovacích půldnů			
	Celkem	Nezameškaných	Zameškaných	Neomluvených
1893/94	98852	87784 (88,8%)	8437 (8,5%)	2631 (2,7%)
1895/96	102013	89638 (87,9%)	7300 (7,2%)	5045 (4,9%)
1899/1900	90528	79162 (87,4%)	9186 (10,1%)	2180 (2,4%)
1904/05	100411	91017 (90,6%)	7552 (7,5%)	1842 (1,8%)
1907/08	91051	81655 (89,7%)	6688 (7,3%)	2708 (3,0%)

Porovnáme-li absenci dívek a chlapců v jednotlivých letech, zjistíme, že zatímco dívky většinou chyběly o něco více, u chlapců je větší procento neomluvených hodin.

¹⁹² Tabulky týkající se dívčích škol jsou sestaveny z údajů v kronice škol (SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921)

¹⁹³ Tabulky týkající se chlapeckých škol jsou sestaveny z údajů v úředních knihách školy (SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice, karton 1 - 5, fascikl 2 - 4)

Měšťanská dívčí

	Vyučovacích půldnů			
	Celkem	Nezameškan	Zameškanýc	Neomluvenýc
1896/97	27 270	25 030	2 116 (7,8%)	124 (0,5%)
1899/1900	41 593	36 798	4 682 (11,2%)	113 (0,3%)
1904/05	42 367	38 267	3 645 (8,6%)	455 (1,1%)
1907/08	42 818	40 510	1 998 (4,7%)	310 (0,7%)

Měšťanská chlapecká

	Vyučovacích půldnů			
	Celkem	Nezameškaných	Zameškaných	Neomluvených
1893/94	64981	60351 (92,9%)	3384 (5,2%)	1246 (1,9%)
1895/96	62125	58186 (93,7%)	3434 (5,5%)	525 (0,8%)
1899/1900	53595	49967 (93,2%)	2760 (5,1%)	868 (1,6%)
1904/05	72071	65866 (91,4%)	5455 (7,6%)	1212 (1,7%)
1907/08	73733	69282 (94%)	4296 (5,8%)	607 (0,8%)

Stejně jako u obecných škol i na měšťanských školách zameškávalo více dívek, ale opět to byly dívky, které svoji nepřítomnost omlouvaly poctivěji než chlapci.

Po srovnání docházky na všech čtyřech školách můžeme konstatovat, že to byla měšťanská škola chlapecká, která měla stabilně nejmenší procento absence (okolo 5%). Na druhou stranu žákyně měšťanské školy dívčí měly nejméně neomluvených půldnů.

15. Podpora nemajetných žáků

Díky některým obyvatelům Jilemnice vznikla řada nadací, které měly podporovat nemajetné žáky jilemnických obecných a měšťanských škol. Tyto nadace poskytovaly z úroků věnovaných částek vybraným žákům a žákyním ošacení a obuv.

První nadaci založil Jan Hakl, místní školní dozorce a velkoobchodník, ve jménu svých dětí Bohumila, Marie a Františky Haklových. Byla založena 24. října 1888. Jan Hakl věnoval 1 000 zl., z jejichž úroků měli být každoročně podarováni tři chlapci a tři dívky. Vybrání byli na základě návrhu ředitelů škol, místního duchovního správce a starosty města. Obdarování byli 3. listopadu, v den svátku sv. Bohumila. Tyto děti byly povinny jít v tento den do kostela a modlit se za zakladatele nadace.

Další v řadě je nadace Barbory Payerové. Ta věnovala též 1 000 zl., z jejichž úroků se začalo podarovávat o Vánocích roku 1895. V nadacím listu se neuvádí, kolik dětí má být obdarováno. Výběr žáků měli na starosti stejně jako u jiných nadací městská rada, zástupce místní duchovní správy a ředitelé škol.

22. 8. 1896 byla založena nadace slečny Františky Hanušové. S vyplácením se začalo až o několik let později, když byl na úrocích dostatečný obnos. Na rozdíl od jiných nadací z ní měly být obdarovány pouze dívky. Těchto dívek bylo každoročně pět. Měla je vybírat městská rada na doporučení duchovní správy a učitelstva dívčích škol. K podarování docházelo na den Všech Svatých, tedy 1. listopadu.

Jako poslední uvedu dvě nadace, které založili Josef a Marie Pošepných a Josefův bratr Karel s manželkou Stefanií. Obě nadace jsou naprosto totožné. Byly založeny v roce 1903. Každý z bratrů věnoval městu tři státní dluhopisy, každý v hodnotě 100 zl., čili 200 korun. V době sepsání nadačních listů činily úroky ze všech dluhopisů dohromady 48 korun. Z těchto peněz měli být každoročně obdarování čtyři sirotci, dva chlapci a dvě dívky. Tito žáci měli být české národnosti, katolíci, z Jilemnice či Jilmu. Ošacení dostávali též v den Všech Svatých. Zakladatelé těchto nadací si na rozdíl od ostatních přáli, pokud budou žít, spolurozhodovat o výběru obdarovaných dětí.¹⁹⁴

¹⁹⁴ SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 94 - 101

Z výše uvedeného vyplívá, že každý rok obdrželo ošacení 5 chlapců a 10 dívek. K tomu musíme připočítat žáky podělené z nadace paní Payerové, kde je jasné, že se jednalo o chlapce i dívky, ale není udán počet.

Mimo výše zmíněných nadací pomáhala školám a jejich žákům celá řada dalších dobrodinců. Jednalo se například o Občanskou záložnu, spolky Bronislav nebo Kolár, ale i jednotlivce. Věnovali peníze, oblečení, různé učební pomůcky, např. sešity, obrazy či vycpaná zvířata.

Závěr

Za poslední víc jak dvě a čtvrt století zaznamenalo české školství znamenitý pokrok. Zasloužila se o něj především Marie Terezie a její reforma z roku 1774. To byl ovšem pouze začátek. V jejím díle pokračoval Josef II., následovalo vydání říšského školského zákona z roku 1869, zpátečnická reforma z roku 1883 atd.

V této práci jsem se snažila přiblížit situaci základního školství v krkonošském městě Jilemnice. Abych však mohla objasnit situaci v Jilemnici, musela jsem nejprve popsat školství v českých zemích obecně. To nám poskytlo vhled do problematiky a poté jsem se již mohla věnovat jilemnickým školám.

Část věnovanou jilemnickým školám začínám pátou kapitolou, kde se věnuji budovám škol, především těm, které dosud stojí a nadále slouží svému účelu. Jedná se o budovy čp. 259 v Kostelní ulici a čp. 288 v Komenského ulici. V první zmíněné dnes můžeme nalézt gymnázium a v druhé sídlí i nadále základní škola.

Hlavním záměrem této práce bylo porovnání dívčího a chlapeckého vzdělávání v 19. století v jilemnických školách. Toho jsem se snažila dosáhnout v několika oblastech jilemnického školství. Většinou se jednalo o porovnávání dívek a chlapců stejného stupně škol (buď obecná nebo měšťanská), ale v některých případech jsem porovnávala např. dívky navštěvující obecnou školu a dívky navštěvující školu měšťanskou. To bylo umožněno díky existenci všech čtyř typů škol primárního vzdělávání. Školy jsem porovnávala jak z hlediska učitelů (kdo kde učil, platy), tak především z hlediska žáků. Zde jsem sledovala především vývoj počtu a složení žactva, jeho prospěch, případné rozdíly v učebních předmětech mezi dívkami a chlapci či docházku. Závěry týkající se jednotlivých témat jsou popsány v příslušných kapitolách.

Na tomto místě bych ráda uvedla několik postřehů, kterých jsem si při zpracovávání tohoto textu všimla. Přestože školský systém nabízel ke konci 19. století totožné podmínky pro vzdělávání chlapců a dívek, zdaleka ne všichni toho využívali. Důkazem je např. poměrně nízký počet dívek, především přespolečných, navštěvujících měšťanskou školu. Můžeme z toho usoudit, že rodiče stále ještě nepovažovali vzdělání svých dcer za prioritu.

Vyšší počet chlapců než dívek na měšťanské škole zároveň reflektuje budoucí uplatnění dětí. Dívky byly předurčeny k péči o domácnost, kde "vyšší" vzdělání

nebylo potřeba. Chlapci se měli věnovat řemeslu či obchodu, být ve styku s množstvím českého i německého obyvatelstva. Z toho vyplývala potřeba znalosti obou říšských jazyků. Lepší podmínky pro osvojení nabízela pochopitelně škola měšťanská.

V textu je použito velké množství tabulek. Domnívám se, že při udávání takového množství faktických dat číselného charakteru jsou tabulky (popř. grafy) nejlepším, ne-li jediným, možným způsobem zpracování pro zachování přehlednosti a srozumitelnosti.

Zajisté jsem zcela nevyčerpala možnosti, které toto téma nabízí. Snažila jsem se však o ucelený obraz o situaci v Jilemnici a nevylučuji další studium této látky v budoucnosti.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

- Státní okresní archiv Semily - fondy:
 - Archiv města Jilemnice
 - Měšťanská škola chlapecká Jilemnice I
 - Obecná a měšťanská škola dívčí Jilemnice
 - Obecná a měšťanská škola chlapecká Jilemnice
 - Obecná škola dívčí Jilemnice I
 - Obecná škola Jilemnice
 - Újezdní školní rada Jilemnice

Literatura

- 100 let ZŠ Komenského Jilemnice: 1899 – 1999. Jilemnice 1999.
- AMBROŽ, Jindřich: Jilemnice – výňatky z dějin, rozvoj a zvláštnosti města. 1941.
- FIALA, Zdeněk a kol.: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Východní Čechy. Praha 1989.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan - DOBEŠ, Jan: Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. Praha 2005.
- HORÁČEK, Jaromír: Jilemnicko. Jilemnice 1938.
- KÁDNER, Otakar: Pedagogika, školství a jejich dějiny. Praha 1981.
- KÁDNER, Otakar: Vývoj a dnešní soustava školství. Díl 1. Praha 1929.
- KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana: Dějiny pedagogiky. Praha 2008.
- KOVAŘÍČEK, Václav: Materiály k dějinám pedagogiky. Olomouc 1970.
- KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 2. díl. Praha 1997.
- KUDRNÁČ, Václav: Adresář politického okresu jilemnického. Turnov 1902.
- LENDEROVÁ, Milena: K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století. Praha 1999.
- LENDEROVÁ, Milena - RÝDL, Karel: Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století. Praha - Litomyšl 2006.

- LUŠTINEC, Jan: Jilemnice – historická zastavení. Jilemnice 2000.
- LUŠTINEC, Jan: Jilemnice. Edice: Zmizelé Čechy. Praha – Litomyšl 2007.
- MORAVEC, F. V., Česká politika obecnoškolská, in: Česká politika Díl V. Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky. Praha 1913, s. 195-334.
- MORKES, František: Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích (Období let 1848 - 2001). Praha 2002.
- PEKAŘ, Karel: Adresář okrsu jilemnického. 1913.
- Seznam míst v království českém: k rozkazu vysokého c. k. místodržitelství Českého na základě úředních udání sestaven, Praha 1878.
- SOMR, Miroslav a kol.: Dějiny školství a pedagogiky. Praha 1987.
- ŠAFRÁNEK, Jan: Školy české: obraz jejich vývoje a osudů. 2. svazek, r. 1848 – 1913. Praha 1918.
- VÁŇOVÁ, Růžena: Vývoj počátečního školství v českých zemích. Praha 1986.

Online zdroje

- www.mestojilemnice.cz/cz/jilemnice/o-meste
- <http://soka-tu.mstu.cz/oarchivu/fondy.htm>

Seznam zkratek

c. k.	císařsko-královský
Č / N	Češi / Němci
Hl. Š	hlavní škola
K	koruna
MŠ	měšťanská škola
OŠ	obecná škola
P.	pater
zl. / kr.	zlatý / krejcar

Seznam příloh

Příloha č. 1: Text říšského školského zákona z 14. května 1869, Kovaříček, V.:
Materiály k dějinám pedagogiky, s. 66 - 74

Příloha č. 2: Text novely říšského školského zákona z roku 1883, Kovaříček, V.:
Materiály k dějinám pedagogiky, s. 77 - 78

Příloha č. 3: Texty nadačních listů, SOKA Semily, Obecná a měšťanská škola dívčí
Jilemnice, Kronika školy 1891 - 1921, s. 94 - 101

Příloha č. 4: Fotografie školní budovy čp. 259 z roku 1869, Luštinec, J.: Jilemnice.
Historická zastavení, s. 105

Příloha č. 5: Fotografie školní budovy čp. 259 z roku 2011, foto: Aneta Sedláčková

Příloha č. 6: Fotografie školní budovy čp. 288 z roku 1899, Luštinec, J.: Jilemnice.
Historická zastavení, s. 106

Příloha č. 7: Fotografie školní budovy čp. 288 z roku 2011, foto: Aneta Sedláčková

Příloha č. 1: Text říšského školského zákona z 14. května 1869

Zákon říšský ze 14. dne m. května 1869, jímžto ustanovují se pravidla vyučování ve školách obecných.

A. O veřejných školách obecných.

1. K čemu jsou školy a jak mají býti zařízeny.

§ 1. Školy obecné zřízeny jsou k tomu, aby děti v mravnosti a nábožnosti vychovávaly, ducha jejich vyvíjely, známosti a zběhlosti, jichž mají k dalšímu vzdělání v životě potřeby, jim poskytovaly a byly základem, aby z nich slady se hodní lidé a občané.

§ 2. Každá škola obecná, zřízena nebo udržována zcela nebo z části nákladem státu, země nebo některé obce místní, jest ústavem veřejným a může do ní jako do ústavu veřejného choditi mládež jakéhokoli vyznání náboženského.

Školy obecné jiným způsobem zřízené a udržované jsou ústavy soukromými.

I. O školách obecných.

§ 3. Na každé škole obecné vyučováno bud' alespoň těmito předměty:
náboženství,

jazyku,

počtům,

tomu, čeho nejvíce potřebí věděti z přírodovědy, ze zeměvědy a historie, zvláště zřetel majíc k vlasti a k ústavě vlastenecké,

psaní,

nauce o formách geometrických,

zpěvu a tělocviku,

Děvčata vyučována bud' též mimoto v ženských pracích ručních a v nauce o domácím hospodářství.

V které míře těmito předmětem má se vyučovati, záležitosti bude na tom, kolik učitelů nebo na jedné každé škole zřízeno, na tom bude také záviseti, bude-li moci se učit i v některým jiným věcem nežli tuto jmenovaným.

§ 6. V kterém jazyku má se vyučovati a zdali má se učiti některému jinému jazyku vlasteneckému, rozhodne v mezích zákona školní řád zemský, slyšev ty, kteří na školu náklad vedou.

§ 7. Věci, kterým na školách obecných má se vyučovati, rozděleny buďtež na roky, v kterých každé dítě povinno jest do školy choditi, tak, aby každý rok byl stupněm u vyučování. Na kolik oddělení nebo tříd má se mládež rozdělit, záleží na tom, kolik jest žákův a učitelů.

Zdali a pokud mají se žáci dle pohlaví oddělit, ustanoví okresní dozorstvo školní, slyševši dozorstvo místní.

V příčině toho, kterých knih vyučovacích a kterých čítanek lze užívati, rozhodne ministr záležitostí duchovních a vyučování, slyšev školní úřad zemský. Podle kterých knih vyučovacích a čítanek, jichž užívati jest dovoleno, má se ve školách učiti, ustanoví okresní dozorstvo školní po vyslyšení okresní konference.

§ 9. Kolik hodin se má v každém ročníku veřejných škol obecných týdně vyučovati, vyměří se v osnově vyučování. Na školách továrních (§60) vyučovati se má nejméně 12 hod. v týdnu, kteréž na každý den co možná rovnou měrou se rozdělí, a to tak, aby se učilo toliko mezi 7 hod. ranní a 6. hod. večerní, vyjmouc hodinu polední.

Při školách obecných zříditi se mohou, majác zvláštní zření k potřebám místním, školy pro opatrování, vychovávání, a vyučování dítek, které ještě nejsou povinny do školy choditi, též mohou zříditi se kursy odborové, na nichž by se poskytovalo, zvláštního vyučování v polních hospodářství nebo v řemesle.

§ 11. Kolik učitelů na každé škole býti má, řídí se počtem žáků. Jestli na některé škole po 3 léta po sobě jdoucí v průměru 80ti žákův, ustanoví se nevyhnutelně učitel druhý, jestli žáků 160, zřídí se učitel třetí a podle toho poměru zřídí se učitelů více. Místa učitelská již zřízena zrušiti se mohou jen s přivolením školního úřadu zemského, a to je tehda, když v 5ti letém průměru není tolik žáků, jak výše vyměřeno. Zákonodárství zemskému zůstává se, aby ustanovilo ještě méně žáků, kolik jich má mít jeden učitel.

§ 12. Odpovědným správcem školy obecné jest učitel, a jestli učitelů několik, tedy

ustanovený k tomu "vrchní (starší) učitel čili nadučitel (řídící učitel)".

§ 13. Na školách, na kterých jest nutno jedno místo učitelské, ustanoven buď učitel, jsou-li však některé školy dvě nebo tři místa učitelská, může se na jedno místo ustanoviti mladší učitel, čili podučitel.

Jsou-li na některé školy 4 nebo jestli na ní 5 míst učitelských, zříditi se mohou dva mladší učitelé.

Bylo-li by ještě více míst učitelských, může se třetina jich obsaditi mladšími učiteli.

§ 14. Co nařízeno v §§ 3-13, vztahuje se také k samostatným školám dívčím, jmenovitě co se týče věcí, kterým má se vyučovati, a pořádku, v kterém se to má díti, kolik má býti učitelek a pokud na takových školách mají se ustanoviti učitelky a mladší učitelky.

Jestli na některé školy dívčí několik učitelek, má řídící učitelka titul "vrchní (starší) učitelka čili nadučitelka (řídící učitelka)".

§ 15. Učitelky a mladší učitelky na školách dívčích mají vůbec dívky také vyučovati ženským pracím ručním (a nauce o domácím hospodářství), k čemuž ve škole zřídí se zvláštní oddělení.

Vyučují-li na některé dívčí školy učitelé, ustanovena buď k vyučování ženským pracím ručním zvláštní učitelka.

Kde není zvláštní školy dívčí, zřízena buď dívkám školou povinným škole ku pracím ženským buď zvláště o sobě nebo ve škole obecné.

§ 16. Zákonodárství zemské ustanoví, může-li se v nižších třídách škol obecných vyučování chlapců svěřiti také učitelkám.

O školách měšťanských.

§ 17. Školy měšťanské zřízeny jsou k tomu, aby poskytovaly těm, kteří nechodí do školy střední, vzdělání vyššího, nežli jest to, jehož dojetí mohou na obyčejné škole obecné. Na těchto školách vyučovati se má těmto předmětům:

náboženství
jazyku a písemností

*zeměpisu a dějepisu, zvláštní zření majíc k vlasti a k ústavě vlastenecké
přírodopisu*

aritmetice

geometrii

vedení knih

kreslení od ruky

kreslení geometrickému

krasopisu

zpěvu a tělocviku

Dívky vyučovati se mají: ženským pracím ručním a nauce o domácím hospodářství.

*Na školách měšťanských, které nejsou německé, poskytnuto buď příležitosti naučiti se
jazyku německému.*

*Když k tomu přivolí úřad zemský, může se na školách měšťanských také vyučovati
některému jazyku cizímu živému, však způsobem neobligátním.*

*§ 19. Co nařízeno §§ 4-8 a 10-14 má též platnost v příčině škol měšťanských, však
s těmito odchylkami.*

- 1. Ve školách měšťanských o třech třídách buďtež dívky veskrz dle pohlaví odděleny,
v městských školách o osmi třídách odděleny buďtež ve třídách vyšších.*
- 2. Na školách měšťanských zřízení buďte, pokud možno, zvláštní učitelé náboženství.*
- 3. Konferenci učitelské přísluší, vyvoliti z povolených knih vyučovacích a čítanek ty,
kterých má se užívati, také může konference učitelská školnímu úřadu zemskému
navrhnouti, aby se zavedly nové knihy vyučovací a nové čítanky.*
- 4. Odpovědný správce školy měšťanské nazývá se "ředitel".*

II. O navštěvování školy.

*§ 20. Rodičové nebo jejich zástupcové nemohou svých dětí nebo opatrovanců
nechat bez vyučování na školách obecných předepsaného.*

*§ 21. Povinnost, choditi do školy, počíná od dokonání 6. roku a trvá až
do dokonalého roku 14.*

*Žáci mohou vystoupiti ze školy teprve tehda, když umějí věci nejpotřebnější
na školách obecných předepsané, totiž čísti, psát a počítati.*

Na konci školního roku může okresní dozorstvo školní povolit, aby žáci, kteří sice 14. rok věku svého nedokonali, však v nejprve příštím půl roce jej dokonají, a kteří si učení na škole obecné předepsané úplně osvojili, byli ze školy propuštěni.

§ 24. Rodičové nebo jejich zástupcové, též majetníci továren a živností odpovídají z toho, aby děti, které jsou povinny chodit do školy, školu pravidelně navštěvovaly, a mohou k vyplnění této povinnosti prostředky donucovacími přidržáni býti, Širší ustanovení v příčině toho vydá zákonodárství zemské.

§ 25. Rodičové nebo jejich zástupcové jsou povinni, opatřiti dětem knihy školní a jiné prostředky k učení, jichž mají potřebi.

III. O vzdělání učitelův a uzpůsobení k učitelství.

§ 26. Učitelé a učitelky, jichž bude potřebi, vzdělávati se budou v ústavech učitelských dle pohlaví chovanců oddělených.

§ 27. Při každém takovém ústavě zřídí se za příčinou praktického vzdělání chovanců škola obecná jako škola cvičná a vzorní, a při každém ústavě ku vzdělání učitele zřídí se také zahrádka dětská.

Ústavům učitelských přidá se také pro nevedení a cvičení se v pracích hospodářských kus země v příhodném položení a příhodné velikosti.

§ 28. Kurs vzdělávací trvá 4 léta.

§ 32. Aby kdo byl přijat do 1. ročníku, potřebi, aby dokonat 15. rok věku svého, byl zdravého a dostatečného těla, bezúhonných mravův a měl náležité vzdělání přípravné. Toto vzdělání prokáže se přísnou zkoušku přijímací, kteráž se vztahuje vůbec k předmětům, jímž se vyučuje na nižších školách reálních nebo na nižších gymnasiích, vyjímajíc cizí jazyky.

Kdo prokáží že mají tyto vlastnosti, mohou veřejné ústavy učitelské navštěvovati, nehledíc, jakého jsou vyznání náboženského.

§ 33. Chovanců nemá býti v jednom ročníku výše než 40.

§ 34. Po dokonalém kurse vyučovacím podniknou chovanci učitelští přísnou zkoušku ve všech předmětech, jímž na ústavě učitelském se vyučuje, když dosti učiní tomu, čeho dle předpisu se vyhledává, obdrží vysvědčení dospělosti. Při této zkoušce předsedá některý člen školního úřadu zemského k tomu vyslaný.

§ 38. Vysvědčení dospělosti (§34) činí kandidáta způsobilým jedině, k tomu, aby mohl zřízen býti za učitele nebo za provisorního učitele.

Aby však mohl definitivně ustanoven býti za učitele, potřebí má vysvědčení způsobilosti učitelské, kteréhož nabude zkouškou způsobilosti, když byl nejméně dvě léta ve škole prakticky vyučoval.

Ke zkoušení způsobilosti učitelské ustanoví ministr záležitost duchovních a vyučování komisi zvláštní, přičemž bude pravidlem, že mají býti členy komisi takových předkem ředitel a učitelé ústavův učitelských, dozorcové školní a dokonalí učitelé škol obecných.

Ke zkoušení kandidátů v příčině způsobilosti jejich vyučovati náboženství, povolají se zástupcové církví a společností náboženských (§5, odst.6.).

Vysvědčením způsobilosti učitelské vyřkne se, že kandidát jest schopen vyučovati na školách měšťanských bez obmezení, nebo jenom na školách obyčejných.

§ 42. Aby kandidáti dojíti mohli důkladnějšího vzdělání k povolání učitelskému, zařídí se zvláštní kursy učitelské (semináře pedagogické) na universitách nebo na vysokém učení technickém.

Zevrubnější nařízení o tom vydá ministr záležitostí duchovních a vyučování.

IV. O dalším vzdělávání učitelů.

§ 43. Dalšímu vzdělávání učitelů, paedagogickému a vědeckému, pomáhati se má časopisy školními, konferencemi periodickými a kursy k tomu konci zřízenými.

§ 44. V každém okrese školním zřízena buď bibliotéka učitelská, jejíž správa svěří se komisi, zvolené od okresní konference učitelské (45).

V. O právním postavení učitelů.

§ 48. Služba na veřejných školách jest úřad veřejný, jehož dojít mohou všichni občané rakouští rovnou měrou, nehledajíc k vyznání náboženskému.

Aby kdo mohl za učitele nebo mladšího učitele zřízen býti, potřebí, aby byl rakouským občanem státním a prokázal, že jest tomu úřadu náležitě způsobilý (38).

Vyloučení z úřadu učitelského jsou ti, kteří, byvše odsouzeni od soudů trestního, nemohou do zastupitelstva obecního volení býti.

§ 51. Míra povinnosti učitelské řídí se podle potřeby školy. Vyučoval-li by učitel v tém dni více než 30 hod., budiž za to zvláště odměněn.

§ 52. Která zaměstnání vedlejší s učitelstvem se nesnášejí, ustanoví se zákonodárstvím zemským.

§ 55. Jaké příjmy dle zákona má učitelstvo míti a jak se má dostávati, ustanoví zákonodárství zemské, šetříc při tom jen těchto pravidel.

1. Nejmenší plat vyměřen bud' tak, aby učitel a mladší učitel, jsa prost všelikého překážejícího mu zaměstnání vedlejšího, mohl ze vsí síly povolání svému se oddávati, učitel aby mohl také rodinu svou dle poměrů místních vyživovati, menšího platu nežli takto vyměřeného nemůže žádná obec dávati.

2. Učitel obdrží příjmy své přímo od úřadu školního a nedopouští se, aby školní plat sami si vybírali.

3. Aby učitelé příjmy své v pravý čas a ku spokojenosti své dostávali, k tomu přihlížeti a v příčině toho rozhodovati mají úřadové školní.

VI. O zřizování škol.

§ 59. Kde a kdy nastává povinnost zříditi školy, ustanoví zákonodárství zemské, spravujíc se pravidlem, že škola v každé případnosti zřízena má býti tu, kde na hodinu dokola a dle průměru pětiletého jest více než 40 dětí, které mají do školy přespůl míle cesty.

§ 60. Dětem, které jsou zaměstnány v továrnách nebo větších závodech živnostenských a nemohou za tou příčinou choditi do školy obecné, povinni jsou majetníci továren zříditi školy osobě dle zákonů vydaných o zřizování škol veřejných, a to buď sami nebo společně s jinými továrníky.

VII. Kdo má zapravovati náklad na školy obecné.

§ 62. O školy obecné, jichž potřebí, péči míti mají nejprve obce místní, přičemž v platnosti se zachovají závazky a příspěvky jiných osob a korporací dle práva průchod mající. Pokud v tom mají účastenství míti okresy, ustanoví zákonodárství zemské.

B. O učilištích soukromých.

§ 68. Soukromé ústavy ku vzdělání učitelů a učitelek zřizovati se mohou pod těmito výminkami:

1. Statut a plán vyučovací a všeliké změny v něm předloženy buďte ku schválení ministrovi záležitostí duchovních a vyučování.
2. Řediteli a učiteli (učitelkami) na takových ústavech mohou býti jen ti, kdož prokáží, že jsou úplně způsobilí vzdělávati kandidáty učitelství. K tomu potřebí nejméně, aby měli vysvědčení způsobilosti učitelské pro školy měšťanské a byli tři léta konali praktickou službu ve škole. Výjimku z toho může ministr záležitostí duchovních a vyučování dopustiti tehdy, když někdo jiným způsobem dokonale prokáže, že jest k učitelství náležitě způsobilý.

Pod týmiž výjimkami dovoleno jest také zřizovati semináře učitelské, v nichž kandidáti učitelství kromě vyučování mají zároveň byt a stravu.

Příloha č. 2: Text novely říšského školského zákona z roku 1883

O veřejných školách obecných.

§ 7. Učivo školy obecné rozděleno buď na jednotlivé roky, kdy každé dítě do školy má choditi, podle možnosti tou měrou, aby s každým takových rokem shodoval se jeden stupeň učební.

Jak se mládež školní má rozdělovati na oddělení nebo třídy, záleží na tom, kolik jest žactva a kolik sil učitelských, i může rozdělení toto podle okolností, jmenovitě na venkově, zaříditi se tak, jak toho požadují zásady vyučování polodenního.

§ 10. Při jednotlivých školách mohou podle zvláštních potřeb místních zařízení býti školy pro opatrování, vychovávání a vyučování dítek ke škole ještě nepovinných, též obzvláštní učební kursy pro mládež povinnosti školské odrostlou. ...

Pro dívky, školní povinnosti odrostlé, mohou zařízení býti též kursy učební pro všeobecné další vzdělání. ...

§ 11. Kolik sil učitelských na každé škole býti má, řídí se dle počtu žactva. Bude-li žactva při celodenním vyučování po tři roky po sobě jdoucí průměrem 80, musí nevyhnutelně povolána býti druhá síla učitelská: dostoupí-li čísla 160, síla třetí a takž podle tohoto poměru musí počet učitelstva ještě dále býti množen.

Při poledním vyučování je na jednu sílu učitelskou 100 žáků. ...

§ 17. Škola měšťanská má poskytovatí vzdělání vyšší nežli se poskytuje školou obecnou, hledíc jmenovitě ku potřebám průmyslnických a rolnických. Škola tato poskytuje též přípravu k ústavům učitelským a k takovým školám odborným, kteréž nepožadují přípravy ze škol středních. ...

§ 18. Škola měšťanská skládá se ze tří tříd a ty se připojují k pátému ročníku školy obecné. ...

§ 19. ... Na škole měšťanské buď žactvo venkoncem odděleno podle pohlaví. ...

§ 21. Povinnost školní počíná se dokonaným šestým rokem života a trvá do skončeného čtrnáctého roku životního.

Avšak žáci teprve tehdy smějí vystoupiti ze školy, mají-li nejpotřebnější vědomosti školám obecným předeepsané, jako: náboženství, čtení, psaní a počítání.

Na školách obecných mají se dětem na venkově a dětem nemajetných obyvatelů po městech a městečkách po skončeném šestiletém do školy chození na žádost rodičův anebo jich zástupců z důvodů podstatných povoliti jisté úlevy v míře pravidelného do školy chození. Úlevy tyto mají záležeti v obmezení vyučování na jistou část roku, nebo na vyučování polodenní, anebo na vyučování v jednotlivých dnech v témdni. ...

§ 48. ... Za odpovědného správce školního může ustanoven býti jen takový učitel, kterýž také prokáže, že má způsobilost vyučovati náboženství onoho vyznání, kterému přináleží většina žáků té školy, a to podle průměru pěti ročníků předchozích.

Ze zákona č. 53 ř. z. ze dne 2. května 1883

Příloha č. 3: Texty nadačních listů

Nadace Josefa a Marie Pošepných

Slavné obecní zastupitelstvo města Jilemnice!

Jelikož rok od roku chudých žáků a žákyň přibývá, kteří pro chatrný šat nachlazení vystaveni jsou, umínili jsme se my nížeapsaní složití tři státní úpisy po sto zlatých ze kterých ročně nyní čtyřadvacet korun úroků vyplývá. Z těchto úroků ať jsou dva nemajetní, chudí sirotci (z Jilemnice neb z Jilmu) katolického vyznání, české národnosti jeden žák a jedna žákyně, každoročně na Vše Svaté, novým oděvem podělení. K tomu účelu přikládáme tři kusy státních dluhopisů ze dne prvního listopadu 1868, a sice číslo 259178, 287727, 467211, každý na sto zlatých - 200 korun, tedy celkem v nominální ceně 600 korun, každý s kuponem splatným 1. května a 1. listopadu 1904 a s talonem, se slušnou žádostí, by sl. obecní zastupitelstvo města Jilemnice náš dárek co fond pro ošacení dvou chudých křesťanskokatolických sirotek do správy vzalo, a aby po poradě s námi, pokud žítí budeme, a s p. t. řediteli chlap. a dívčí školy ustanovilo, kteří sirotci by toho nejvíce potřebovali.

Konečně dovoluujeme si podotknouti, že druhopis této listiny zároveň ct. p. t. ředitelům chlapecké a dívčí školy k uschování odevzdáváme a ještě jednou opakujeme své přání, aby povždy jen úplně nemajetní křesťansko-katoličtí sirotci podělení byli.

V Jilemnici, 15. listopadu 1903

Josef Pošepný, v. r.

Marie Pošepná, roz. Hrubá, v. r.

Nadace Karla a Stefanie Pošepných

Další nadaci vytvořil bratr Josefa Pošepného. Text listiny je naprosto shodný, liší se pouze čísla státních dluhopisů, která jsou 48191, 225361, 229435. V závěru jsou pochopitelně jiná jména a místo sepsání.

Ve Varšavě dne 15. listopadu 1903

Karel Alexandr Pošepný, v. r.

Stefanie Pošepná, roz. Kunc, v. r.

Nadace slečny Františka Hanušové

My purkmistr a rada města Jilemnice v politickém okrese Jilemnickém v království Českém stvrzujeme a doznáváme svým a svých nástupců jménem, že slečna Františka Hanušová dne 3. března 1899 v Karlíně zemřelá, dle posledního pořízení ze dne 22. srpna 1896 založení nadace na ošacení pěti chudých, malých Jilemnických děvčat těmi slovy nařídila: "Dann lege ich einen Capital fünf Hundert Gulden am Starkenbacher Kirchenfond, dass jedes Jahr von die 500 Fl. Interessen fünf arme kleine Starkenbacher Mädchen den Tag alle Heiligen mit warmen Kleidungsstücken beschenkt werden." Odkaz tento v sumě 500 zl. s 5% úroky od 3. března 1899 (dne úmrtí) do 15. května 1899 5 zl. - celkem 505 zl. po srážce 10% dědického poplatku 50 zl., a příspěvku školského 2 zl. 62,5 kr. tj. 52 zl. 62,5 kr. - pouze 452 zl. 37,5 kr. obnášející složil universální dědic Františky Hanušové: Jan Topinka, purkmistr města Karlína nejprve obnosem 452 zl. 38 kr., k němuž připojil později částku 2 zl. 65 kr., tak že celkem složil 455 zl. 03 kr., slovy: čtyři sta padesát pět zlatých 03 kr. r. č. Hotovost tato byla pro jmenované nadání uložena do městské spořitelny v Jilemnici na knížku číslo 4128 str. hl. kn. 5592 znějící na jméno: "Nadace Františky Hanušové v Karlíně pro chudé dívky v Jilemnici." Vklad tento jest pro nadání toto závazen a vkladní knížka opatřena doložkou, že týž bez svolení c. k. místodržitelství pro království České vyzdvižen býti nesmí. Ano tedy jmění nadační dle předpisů v té příčině platných jest zjištěno, v obecní pokladně řádně uloženo a tak užitek dává, jehož k účelům nadačním upotřebiti lze, tož přijímáme nadání toto a zavazujeme sebe i nástupce v úřadě, že chceme o to pečovat, aby od okamžiku oleji uvedeného roční důchody z jmění nadačního, které nyní 20 zl. r. č. obnášet budou, následovně byly vynaloženy: Každoročně v měsíci říjnu městská rada v Jilemnici vyžádavši si dobrozdání místní duchovní správy a učitelstva obecné i měšťanské dívčí školy, ustanoví pět malých děvčat, které z nadace poděleny býti mají; starosta obce zakoupí pak z úroků nadace potřebné šatstvo a obuv a podělí jím každoročně v den Všech Svatých tyto vyvolené dívky. Nadání toto vstoupí v život teprve pak, až vklad shora uvedený přírostlymi úroky dosáhne výše 500 zl. r. č. Výlohy vyhotovením listu nadačního vzešlé budou uhrazeny ze stávajících důchodů nadace. My podepsaní slibujeme a zavazujeme sebe i nástupce, že budeme, seč jsme o zachování nadace a o jistotu jmění nadačního pečovati, a že s jměním nadačním bez schválení

příslušného úřadu nadačního žádné změny nepředsevezmeme, že toho dbáti budeme, aby důchody z jmění nadačního v čas docházely a jen k tomuto v nadacím listu ustanovenému účelu obráceny byly, a že vůbec všechna zde uvedená ustanovení pilně a svědomitě plniti budeme. Tomu na důkaz byl tento nadací list trojmo vyhotoven, všestranně podepsán, dvěma svědky ověřen, a bude jeden opis u c. k. místodržitelství, druhý u c. k. hejtmanství, třetí v obecní pokladně Jilemnické uschován."

Podpisy v. r.: František Jerie, purkmistr.

František Krause, radní.

Nadace Barbory Payerové

My podepsaní zástupcové města Jilemnice v Čechách doznáváme a stvrzujeme tímto nadacím listem, jménem svým a svých nástupců v úřadě, že paní Barbora Payerová, soukromnice v Jilemnici v písemné poslední vůli ddto v Jilemnici 2. února 1889 zřízení nadace na ošacení dítek v Jilemnici následujícími slovy ustanovila:

Sumu Jeden tisíc zlatých = 1000 zl. odkazuji k tomuto účeli; aby každého roku z úroku o Vánocích poděleny byly chudé dítky v Jilemnici šatstvem a obuví. Ku zaplacení nadačního kapitálu pr. 1000 zl. a 5% úroků ode dne 5. června 1890 (den úmrtí zůstavitelky) až do 31. prosince 1891 pr. = 79 zl. 19. kr. složil universální dědic Barbory Payerová, Josef Hrubý sule praes. 15. prosince 1891 čís. 8333 u c. k. okresního soudu v Jilemnici po srážce 10% poplatku v obnosu 100 zl. a s 5% školního příspěvku v obnosu 5 zl. celkem obnos 974 zl. 19 kr. a sice tím způsobem, že složil stříbrnou rentu č. 300.623 v nominální ceně 1000 zl. a efektivní ceně 920 zl. 50 kr. se 4 kupony ode dne 1. července 1892, pak stříbrnou rentu číslo 44.752 v nominální ceně 50 zl. a efektivní ceně 46 zl. 03 kr., dále hotovost 7 zl. 66 kr. Tyto složené obnosy byly vydány obecnímu úřadu Jilemnickému, který uvedené státní obligace změnil v stříbrnou rentu ze dne 1. července 1894 číslo 76.971 pr 1050 zl. znějící na městskou obec Jilemnice jménem nadace Barbory Payerové pro chudé dítky tamtéž. Hotovosti 7 zl. 66 kr. bylo použito ku krytí výloh nadačního listiny. Jelikož jmění nadační takto dle předpisů stávajících zjištěno, v pokladně města Jilemnice složeno jest a důchody vynáší, jichž k dosažení účele nadačního upotřebiti lze, tedy přijímáme dle usnesení obecního zastupitelstva ze dne 30. září 1892 nadání toto a zavazujeme se za sebe i za své nástupce v úřadě, že budeme péči míti, aby počínaje

rokem 1895 roční důchod z tohoto jmění nadačního, který nyní 44 zl. 10 kr. obnáší k účelu nadačnímu následovně vynaložen byl.

Každoročně v měsíci prosinci městská rada v Jilemnici, zástupce místní duchovní správy a ředitelové obecné a měšťanské školy vesměs v Jilemnici ustanoví dívky školy obecné a měšťanské v Jilemnici: děvčata a chlapce, kteréž nadací poděleny býti mají. Starosta obce Jilemnické zakoupí pak z úroků nadace potřebné šatstvo a obuv, a podělí jím každoročně o Vánocích vyvolené dívky obecné a měšťanské školy Jilemnické. Nadace tato vstoupí v život r. 1895.

Důchodů za čas ode dne 5. června 1890 bylo upotřebeno tím způsobem, že část v obnosu 71 zl. 33 kr. byla ke kapitálu přirážena, části per 7 zl. 66 kr. bylo použito ku krytí útrat nadační listiny a zbytku bylo použito již v předešlých letech k nadačnímu účeli. My podepsaní slibujeme a zavazujeme se jménem svým a svých nástupců v úřadě, že seč budeme, o stálé udržování nadace v platnosti a o jistotu jmění nadačního se starati budeme, že s jménem nadačním bez předchozího schválení příslušného úřadu nadačního žádné změny neučiníme, že toho dbáti budeme, aby důchodky ze jmění nadačního v čas vybírány byly, jich se pouze k účeli v této nadační listině ustanovenému používalo, a vůbec aby se veškerá ustanovení listiny této věrně a svědomitě plnila. My spolupodepsaní ředitelové škol Jilemnických i děkan a duchovní správce v Jilemnici prohlašujeme tímto jménem svým a svých nástupců v úřadě, že právo spolupůsobení při podílení této nadace způsobem v listině této ustanoveným přijímáme, a vždy pilně a svědomitě vykonávati budeme. Tomu na důkaz byl tento nadační list ve třech stejnopisech vyhotoven, všestranně podepsán, dvěma svědky ověřen, a bude jeden spis u c. k. místodržitelství v Praze, druhé u c. k. hejtmanství v Jilemnici, třetí v pokladně města Jilemnice uschován, kdežto jednoduché opisy k uschování v děkanském, potahmo školním archivu, obdrží děkanství Jilemnické a tamní školní ředitelství.

V Jilemnici, dne 31. ledna 1895

(Pečeť města Jilemnice.)

Podpisy: Fr. Jerie, purkmistr. Štěpánek, radní. Fr. Krause, radní. V. Vaníček, ředitel měst. a ob. školy chlapecké. J. Metelka, řídící učitel ob. dívčí školy. Fr. Bartoš, děkan Jan Hakl, člen výboru. Jan Lukeš, člen výboru. Josef Libek, svědek. Josef Žanta, svědek.

Stvrzuje se: C. k. místodržitelství v Čechách. V Praze, dne 26. června 1895 číslo 91.989. Za místodržitele (podpis nečitelný)

Nadace Bohumila, Marie a Františky Haklových

My podepsaní zástupcové města Jilemnice, v Království Českém, stvrzujeme a doznáváme ve svém a nástupců svých jméně, že pan Jan Hakl, velkoobchodník v Jilemnici č. 89 dle věnovacího listu ze dne 24. října 1888 založení nadace Bohumila, Marie a Františky Haklových pro chudé školní děti školy Jilemnické věnovav k tomu cíli obnos 1000 zl. v státních důchodkových listech těmito slovy nařídil: "Ku přání mých dítek Bohumila, Marie a Františky Haklových z Jilemnice věnoval jsem obnos 1000 zl., pravím tisíc zlatých v nominalní ceně v následujících třech státních důchodkových listech a sice: důchodkový list v papírech splatitelný ze dne 1. února 1885 č. 47.626 na 100 zl. v ceně nominalní, důchodkový list v papírech splatitelný ze dne 1. února 1885 č. 136.869 na 700 zl. v nominalní ceně, a důchodkový list ve stříbře splatitelný ze dne 1. dubna 1885 č. 45.783 na 200 zl. v ceně nominalní k tomu cíli, aby tento obnos co nadací jistina užitečně uložen byl, úroky z něho aby se každoročně obracely na ošacení chudých školních dítek školy Jilemnické a sice tři chlapců a tři děvčat, které za nejchudší, nejpilnější a nejzasloužilejší uznány budou, a to vždy dne 3. listopadu na svátek sv. Bohumila, načež dítky ty povinnost míti budou toho dne do chrámu Páně jíti a za zakladatele při službách Božích se modliti. Věnování obligací zmíněných k účelu založení nadace stalo se již v roce 1885 a byly ony obligace pro nadaci tuto vinkulovány a purkmistrovskému úřadu v Jilemnici již v roce 1885 také odevzdány. Podílení dítek šatstvem nechť se děje k návrhu ředitele školy Jilemnické a po souhlasu o tom s místním duchovním správcem v Jilemnici a se starostou města Jilemnice. Kdyby souhlas všech těchto tří udílěčů docílen nebyl, rozhoduje o udělení nadace většina hlasů jejich, a kdyby ani té se nedosáhlo, rozhodne o tom místní duchovní správce sám.

Uvedené - na jméno nadace vinkulované státní obligace byly již v roce 1885 purkmistrovskému úřadu v Jilemnici pro nadaci tuto odevzdány. Jmenní nadační dle toho obsahuje:

1.) důchodkový list, ve stříbře splatitelný ze dne 1. ledna 1885 čís. 47.626 na 100 zl. v ceně jmenovité; 2.) důchodkový list v papírech splatitelný ze dne 1. února 1885 č. 136.869 na 700 zl. v ceně jmenovité; 3.) důchodkový list ve stříbře splatitelný ze dne 1. dubna 1885 č. 45.783 na 200 zl. v ceně jmenovité. Podotýkáme, že vytčené cenné papíry pro nadání toto jsou zavazeny.

Jelikož tedy jmění nadační dle předpisů v té příčině platných jest zjištěno, v pokladně města Jilemnice řádně uloženo a také užitek dává, jehož ku účelu nadačnímu upotřebiti, lze, tož přijímáme podle usnesení obecního zastupitelstva ze dne 15. září 1885 nadání toto, které povždy jméno: "Nadace Bohumila, Marie a Františky Haklových z Jilemnice nésti má, a zavazujeme sebe i nástupce v úřadě, že chceme o to pečovati, aby od roku 1889 roční důchody z jmění nadačního, jež nyní 42 zl. rč a sice 12 zl. 60 kr. ve stříbře a 29 zl. 40 kr. v papírových penězích obnášejí, k účelu nadačnímu vynaloženy byly.

Každoročně v měsíci říjnu ustanoví k návrhu ředitele školy Jilemnické a v souhlasu s ním místní duchovní správce a starosta města Jilemnice nejchudší, nejpilnější a nejzasloužilejší tři chlapce a tři děvčata školy Jilemnické.

Nedocílí-li se tu souhlas všech tří udílěčů, rozhodne většina hlasů jejich, a kdyby i této většiny se nedosáhlo, rozhodne místní duchovní správce sám o tom, kdo nadací podělen býti má. Starosta města Jilemnice zakoupí pak z celých úroků nadace potřebné šatstvo a podělí jím každoročně dne 3. listopadu, tj. na svátek sv. Bohumila vyvolené tři chlapce a tři děvčata z Jilemnice a Hrabačova, kteří v tento den do chrámu Páně jíti a za zakladatele při službách Božích se modliti mají.

Veškerý náklad, který zřízením nadace povstane, jmenovitě 8% poplatek darovací s 25% přirážkami zaplatí pan zakladatel sám ze svého.

My podepsaní slibujeme a zavazujeme sebe i své nástupce v úřadě, že budeme - seč jsme - o zachování nadace a o jistotu jmění nadačního pečovati a že s jměním nadačním bez schválení příslušného úřadu nadačního řádné změny nepředsevezmeme, že toho dbáti budeme, aby důchodky z jmění nadačního v čas docházely a jen k tomu v tomto nadacím listu ustanovenému účelu obráceny byly, a že vůbec všechna zde uvedená nařízení pilně a svědomitě plniti budeme. Spolupodepsaní, totiž: místní duchovní správce v Jilemnici, starosta města Jilemnice a ředitel školy Jilemnické, prohlašují tímto jménem svým a svých nástupců v úřadě, že právo udílení této nadace způsobem v listině této ustanoveným přijímají a vždy pilně a svědomitě vykonávají budou. Tomu na důkaz byl tento nadací list v šestero stejnopisech vyhotoven, všestranně podepsán, dvěma svědky ověřen, a bude jeden spis u c. k. místodržitelství v Praze, druhý u c. k. okresního hejtmánství v Jilemnici, třetí v pokladně města Jilemnice, čtvrtý ve farním archivu Jilemnickém, pátý při školním ředitelství tamtéž uschován a šestý rodině pana zakladatele vydán.

V Jilemnici, dne 16. května 1891.

(Podpisy:) Jan Hakl. František Jerie, purkmistr. Fr. Bartoš, děkan. Václav Vaníček, ředitel školy. Josef Hanuš, svědek. Emanuel Wagner, svědek.

Viděla c. k. zemská školní rada v Praze 20. února 1892 č. 27.149. Schvaluje: c. k. místodržitelství v Čechách. V Praze 4. května 1892 č. 21.947. (Čtyři pečete příslušných úřadů.)

Příloha č. 4: Fotografie školní budovy čp. 259 z roku 1869

Příloha č. 5: Fotografie školní budovy čp. 259 z roku 2011

Příloha č. 6: Fotografie školní budovy čp. 288 z roku 1899

Příloha č. 7: Fotografie školní budovy čp. 288 z roku 2011

